

Mens en Wereld

Voor zover ik kan nagaan, hebben onze kinderen nooit aan de oever geloofd. Waar ze dan wel in geloofden, was moeilijk te zeggen, want ze konden me, tijdens mijn seksuele uiteenzettingen, soms aankijken met een peinzende en taxerende blik in hun ogen, die me deed vermoeden, dat ze me onmiddellijk met een plof zouden laten vallen voor elk verhaal over een mooie oever of een gave struik boerenkool, waar een buurkind mee zou komen aandragen. Misschien is dat nooit gebeurd of ze hebben 't me niet verteld, omdat ze het sneu voor me vonden, maar hoe dan ook, op een gegeven ogenblik was het een vaststaand feit voor ze, dat baby's in een ziekenhuis werden „opgehaald”. Ze hadden daar een heel vrolijke en luidruchtige voorstelling van, want als er een, liggend op de divan met een pop naast zich, verklaarde: „Ik heb een kindje uit het ziekenhuis opgehaald”, werd dit altijd met veel gejuich begroet. De dichtstbijstaande wierp zich dan met een gewichtig gezicht en haar buik vooruit op als „dokter”, ging naast het „kraambed” staan en mompelde iets. De derde, die geen bepaalde rol had, gaf de dokter dan een zet, zodat die voorover over het bed tuimelde en in een oogwenk rolden patiënt, baby, dokter en toeschouster als een kluwen gierend en schaterend op de grond en dan was het weer voorbij.

Vragen deden ze eigenlijk weinig, wat ik jammer vond, want ik had zoveel „eerlijke antwoorden” op hun „eerlijke kindervragen” klaar liggen, maar hun belangstelling ging veel meer uit naar het einde van dit leven, dan naar het begin. Hoe vaak ik niet heb moeten uitleggen, wat „dood” was en wanneer, waar en hoe je dood ging, weet ik niet meer. Ze konden er niet genoeg van krijgen en ik bestierf het bijna, als ze op straat bij het zien van een begrafenisstoet luidkeels juichten: „Kijk eens, mam, er is er weer een doodgegaan!”

Op een ochtend, voor schooltijd, werd er gebeld. Voor de deur stond een lawaaiende troep peuters, met de onzen er nog harder schreeuwend middenin. „Mam,” riepen ze naar boven, „papa is toch in de oorlog soldaat geweest, hè?” „Ja,” riep ik van drie hoog naar beneden. „Zie je nou wel!” hoorde ik. „Mam, hoeveel mensen heeft hij doodgeschoten?” „Weet ik véél!” snauwde ik nijdig en deed de deur dicht, zo hard, dat alleen het woord „veel” over de drie trappen heen tot de straatdeur reikte en de onzen triomfeerden. Hun papa was een held.

Ik vond het afschuwelijk, de bloeddorstige monsters! En dat, terwijl ik ze zo teer had kunnen uitleggen, waar ze vandaan kwamen.

Dat was pas jaren later aan de orde en dat mooie verhaal hoop ik u een andere keer te vertellen.

Een onzichtbaar huisgenoot

In de hoek van uw kamer staat een onzichtbare huisgenoot. Hij vertelt u het nieuws, hij fleurt u op met muziek, hij maakt u deelgenoot van spannende avonturen, en hij praat. Hij praat veel; van 5 tot 8 uur 's avonds praat hij zelfs veel te veel. Uw onzichtbare huisgenoot is de soms bekende – en meestal onbekende – stem, die door uw radio in uw huiskamer komt en bij u is, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, tenzij u hem met één handbeweging het zwijgen oplegt.

Vreemd eigenlijk, zo'n huisgenoot, die wij niet graag zouden missen, maar die ons soms mateeloos hindert, omdat hij net iets anders doet, dan wij graag zouden willen. Hij pingelt op de piano's, als wij een concert wilden horen; hij brengt berichten, als wij rustig wilden eten. Hij is ongezeglijk, wat dit betreft. Hij celebreert ook een mis bij ons in de kamer, hoewel wij niet katholiek zijn, hij propageert een politieke partij, die niet onze keuze is; hij doet veel meer dingen, die wij niet wensen, en hij doet het mede met ons geld. Op nationale hoogtijdagen zou hij ons allen moeten weten te bezielen, maar juist dan pleegt hij ons erg teleur te stellen.

Het radio-wezen is een wonderlijke zaak. Het werkt in Nederland, financieel, dank zij een indirecte belasting, de luisterbijdrage. Het werkt, technisch, door zenders van het Rijk. Het gebruik van de zenders is gegund aan een paar omroeporganisaties. Uitsluitend deze mogen zenden, en verder niemand. Die omroeporganisaties zijn of stichtingen (zoals de KRO en het IKOR) met besturen maar zonder leden of verenigingen (zoals de VARA, VPRO, AVRO, NCRV) met zoveel leden, dat van een echt verenigingsleven geen sprake meer kan zijn. De meeste omroeporganisaties mogen sedert 1930, volgens een vast tijdschema, zenden. De VPRO mocht wat later, het IKOR na de oorlog meedoen.

Wij beleven in ons radiowezen een stuk geestelijke verbroekeling, die zo ongeveer overeenkomt met de grote stromingen in ons volk. Maar terwijl ons volk wel eens momenten beleefd, dat het één van zin is, één in rouw of één in vreugde, faalt de radio bij voortduring om de gevoelens van die eensgezindheid te weerkaatsen. Terwijl ons volk bovendien tal van kleine minderheidsgroepen kent, en respecteert, geeft ons radiowezen aan geen enkele groep enig recht. Wanneer groepjes en groepen, die niet deel uitmaken van de zes omroeporganisaties, zich toch voor de radio kunnen uiten, danken zij dat aan de vriendelijke gastvrijheid van die organisaties, of aan de macht van de regering, die zendtijd voor hen beschikbaar stelt ten koste van die omroeporganisaties. Wie niet ingevoegd is in de grote organisaties, leeft zijn radioleven bij de gratie van die orga-

nisaties of van de regering. En valt men uit de gratie, dan staat bij niemand beroep open! De uitzendingen van het Humanistisch Verbond zijn alleen mogelijk dank zij de gastvrijheid, die van de desbetreffende omroeporganisaties ondervonden wordt. Het Humanistisch Verbond heeft niet krachtens wet recht tot uitzenden.

Velen in den lande betreuren het falen van het radiowezen om als nationale organisatie op te treden; velen achten het ook onjuist dat de zendtijdsverdeling teruggaat op een ministerieel Salomo's oordeel van 1930. Het radiowezen produceert een dissonant, wie vindt de toon, die deze dissonant oplost?

De VPRO heeft de laatste jaren keer op keer rapporten uitgebracht, waarin voorstellen werden uitgewerkt om tot een meer nationaal omroepbestel te komen. Het is ook de VPRO geweest, die in 1961 gepoogd heeft, mensen uit andere dan vrijzinnig-protestantse kring bij elkaar te brengen teneinde, samen met leidinggevende personen van de VPRO, over deze zaken van gedachten te wisselen. Gastheer en genodigden vormden de Werkgroep Herziening Omroepbestel. Uit de Kring van het Humanistisch Verbond werd de schrijver van dit artikel gevraagd om tot de werkgroep toe te treden. Deze uitnodiging werd aanvaard.

De Werkgroep heeft het resultaat van haar gedachtenwisselingen neergelegd in een kort geschriftje (vijf en een halve bladzijde tekst!), dat onder de titel „Rapport Herziening Omroepbestel”, in augustus van dit jaar werd gepubliceerd.

De centrale gedachte van het rapport is, naar mijn mening, dat de verstarring in het omroepwezen door soepelheid dient te worden afgelost. Er wordt geen aanval gedaan op de „zuilen” (die trouwens baanbrekende arbeid hebben verricht), maar er wordt gepleit voor een wettelijke regeling, telkens voor tien jaar. Met andere woorden, om de tien jaar moet worden onderzocht of het omroepbestel nog beantwoordt aan eisen van redelijkheid en bruikbaarheid. In het rapport is het opperbestuur van de Nederlandse omroep toegedacht aan een Raad, waarin zitting zouden hebben: vertegenwoordigers van de bestaande omroeporganisaties, vertegenwoordigers van toporganen van het maatschappelijke en culturele leven en personen, aangewezen door de Kroon. Op deze wijze wordt een redelijke weerspiegeling van ons volk verkregen. Dat is belangrijk, omdat aan deze Raad o.a. de taak werd toebedeeld, om de hoofdlijnen van het beleid van de Nederlandse omroep vast te stellen en daarvoor aanwijzingen te geven aan het bestuur. Het be-

(slot op pagina 4)

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
18e jaargang no. 19 – 26 oktober 1963

Kritisch allerlei

HET reizen met de trein mag dan vlug, veilig en voordelig gaan, het is niet altijd een genoegen. Niet in elk geval voor de joodse Amsterdammer die vorige week in de trein van Amsterdam naar Groningen enkele ondubbeltzinnige antisemitische opmerkingen naar het hoofd geslingerd kreeg van een 37-jarige medepassagier. Er ontstond een woordentwist, andere passagiers bemoeiden zich ermee en de trein kreeg in Amersfoort een kwartier vertraging, omdat men politieke maatregelen eiste tegen de man die zich zo ergerlijk had misdragen. Dat scheen echter om louter formele redenen niet te kunnen en voor de zoveelste maal had het antisemitisme getriomfeerd.

Wij herinneren ons een ander treinincident van een jaar terug. Toen werd in Utrecht iemand zonder veel omhaal van woorden gearresteerd, omdat hij over prins Bernhard enige dingen zei, die op waarheid berustten, al waren ze niet vleidend voor Z.K.H. Deze man werd door een marechaussee in burger aan de stationspolitie overgedragen en een nacht op het bureau vastgehouden om bij voorbaat al te boeten voor zijn waarheidsgetrouwe informatie.

Een moraal zit er niet aan dit verhaal. Eenvoudig, omdat de moraal zo ver te zoeken is.

Dat schreef Vrij Nederland een paar weken geleden, maar het had helaas iedere dag in iedere krant kunnen staan. Het antisemitisme is nog lang niet dood, zeker ook in Nederland niet, dat in zoveel nieuwe stadsbuurten zoveel straten heeft genoemd naar verzetshelden en zich daarbij liefst maar niet realiseert wat een miniem percentage die verzetsmensen eigenlijk van de gehele bevolking uitmaken. Het antisemitisme leeft voort in kringen waar men die verzetslieden langzamerhand al steeds openlijker voor avonturiers durft uitmaken, waar men in die oorlogsjaren (die zo moeilijk waren omdat er zoveel op de bon was) liever het zekere voor het onzekere nam en de bezetters maar liever niet tegenwerkte. Daar vindt men de potentiële nazi's van morgen, voor wie zes miljoen vermoorde joden blijkbaar nog niet genoeg waren...

DIE burgerlijke brave lieden die toen hun mond maar liever niet opendeden, vindt men overigens in alle lagen van de maatschappij en in bijna alle confessionele en politieke hokjes waarin wij onszelf na de oorlog weer hebben opgedeeld, zij het uiteraard het meest in de kortzichtigste milieus. Dezer dagen staat de houding van de katholieken als groep het meest in de belangstelling door de opvoering respectievelijk het verbod tot opvoering van Hochhuths toneelstuk Der Stellvertreter. Ook De Linie noemt althans achteraf beschouwd, het

zwijgen van paus Pius XII tegenover het hemeltergend misdrijf dat zich voltrok, onjuist en het blad gaat verder: het publiceert twee pagina's tekst uit het stuk in vertaling, juist de passages die tot zoveel verbijdering en protest hebben aanleiding gegeven. Het blad doet daar goed aan, want het bewijst ermee, dat moderne katholieken geen censuur wensen, dat zij openlijk niet alleen de goede kanten, maar ook de kwade, van de activiteiten der kerk willen bespreken.

Overigens zijn het niet alleen de katholieken, die zich over dat zwijgen schuldig mogen voelen. Albert Schweitzer heeft er, naar wij in het Algemeen Handelsblad lezen, nog eens op gewezen, dat „ook de protestantse kerken zich aan passiviteit schuldig hebben gemaakt in de kwestie van de jodenvervolgung tijdens de tweede wereldoorlog. Volgens Schweitzer heeft de katholieke kerk echter de grootste schuld, omdat dit een grote, internationaal georganiseerde kerk was, die iets kon ondernemen, terwijl de protestanten ongeorganiseerd en machteloos waren. Maar ook de protestantse kerken zijn schuldig, omdat zij die vreselijke onmenselijkheid aanvaardden”.

De enigen die zich nog steeds van geen schuld bewust zijn, zijn die treinreiziger uit het eerste bericht en zijn soortgenoten. Hoeveel?

Ook wie niet regelmatig de damesbladen leest en dus minder goed op de hoogte is van het wedervaren van koningen en prinsessen, wordt door middel van het merendeel van onze dagbladen toch op dat soort suikergoedjournalistiek getrakteerd, wanneer leden van ons koninklijk huis een bezoek brengen aan een ander land of hier te lande vorstelijke personen ontvangen. Het zij zo, er is blijkbaar belangstelling bij een toch nog vrij groot publiek dat zich graag sprookjes laat vertellen, en per slot van rekening wordt niemand er minder van. Toch kan men, doordat de pers zo graag het accent legt op het sprookjesachtige aspect van zo'n bezoek, wel eens tot serieuze conclusies komen. Zo hebben wij ons bepaald geërgerd aan de overdadige weelde waarin de sjah van Perzië met zijn zoveelste vrouw blijkt te leven, een weelde die te scherper afstak bij de beschrijving van het doodarme land die de verslaggevers ons toch ook niet hebben onthouden. Dat prinses Beatrix zoveel jongeren wist op te wekken zoveel te doen voor de wederopbouw van Donsad, is natuurlijk alleen maar toe te juichen, maar dat daarvoor geld bij elkaar gebedeld moest worden, vermeerdert onze waardering niet voor de pompeuze weelde van het Perzische hof, voor de overvloed aan kroonjuwelen en de „diamant zo groot als een okkernoot”, waar De Telegraaf zo enthousiast over

was. Wij hopen dat ons koninklijk paar gelegenheid heeft gehad iets van dit soort gevoelens van nuchtere Hollanders te laten doorschemeren, al zal dat wel niet volgens het protocol zijn.

Nu het, vooral onder degenen die vorig jaar Soekarno nog met Hitler vergeleken, bon ton is geworden de loftrumpet over Indonesië te zwaaien, weten wij niet of wij ons nog wel enige kritiek mogen veroorloven, maar wij wagen het er maar op. Deze maand lezen wij namelijk in de krant, dat in Indonesië de ontgroening, als een te Westerse gewoonte, is afgeschaft, en vervangen door een periode die nadrukkelijk maatschappelijk is gericht. Tot zover klinkt dat erg positief, want wij houden ook niet erg van die kale hoofden. Dat die nieuwe periode „jeugd-inwijdingsperiode” heet, doet ons een beetje aan Oost-Duitsland denken, maar dat zegt de Indonesiërs waarschijnlijk niets, dus daarover zullen wij ook niet klagen. Maar dat die inwijding wordt besloten met een bijeenkomst waar de novieten rondom een soort kampvuur gezeten de vijf beginselen der studenten moeten opzeggen en dat die dan nauw aansluiten bij de „pantja sila”, de staatsfilosofie, dat vinden wij toch een soort collectivisatie die ons heel onplezierig aandoet. Waarbij dan nog komt, dat de eerste van die vijf principes luidt:

„Wij, studenten van de Indonesische eenheidsrepubliek gebaseerd op de pantja sila en zich oriënterende op het politieke Manifest, dienen in God te geloven, Hem te dienen en te gehoorzamen.”

Dat nu is je reinste discriminatie.

Als een arts tijdens ziekte of vakantie een vervanger kan hebben, waarom kan een boer dat dan eigenlijk niet? Dat is waarschijnlijk het uitgangspunt geweest van de boeren die met elkaar het instituut van zo'n vervanger, bedrijfsverzorger heet het daar, creëerden. Ons Platteland, orgaan

van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond, schreef uitvoerig over deze diensten en kreeg daarop een reactie van een wel zeer teleurgestelde boer E. J. Markerink uit Neede, die zich afvraagt:

„Waar blijft nu het eigen geluid van onze christelijke sociale organisatie. Het is alles eenheid wat de klok slaat.(...) Dat in een algemene bond van bedrijfsverzorgers een of meer afgevaardigden van de christelijke boeren zitten, is voor mij slechts een noodsprong.”

Waarop de redactie, en ook een gereformeerd man die in dienst is van een algemene organisatie, er omstandig op wijzen, dat men die noodsprong als iets tijdelijks moet zien, zolang het niet mogelijk is een afzonderlijke protestantse hulpverleningsdienst op te richten. Een onthullende bekentenis, als u het ons vraagt, want wat hebben wij in algemene organisaties aan het soort mensen dat ieder ogenblik de samenwerking kan verbrekken om weer zijn eigen „apartheidspolitiek” te gaan volgen? Als boer Markerink ziek is, vindt hij het dan het belangrijkste, dat een gereformeerde zijn kippen voert en zijn stal uitmest, of dat het gedaan wordt?

Het nut van huwelijken wordt door de Groene belicht, die schrijft:

„Een zekere dominee Hobson uit Reigate (Groot-Brittannië) spreekt in een brief aan de Daily Express zijn vreugde uit over het huwelijk van prinses Alexandra. Hij verklaart: „Wat een mooie bruid! Welk een heerlijk huwelijk! Na de lange strenge winter, na zoveel somber nieuws, stakingen en dreiging met stakingen, na al die foto's van ongewassen betogers, mogen we God wel danken voor dit knappe paar, prinses Alexandra en de heer Angus Olivy, wier bruiloft kleur en schoonheid in ons leven heeft gebracht.”

Waarna de dominee de plaatselijke Libelle, Margriet of Eva weer ter hand nam, mogen wij aannemen, want wat is er lieflijker dan de illusie?

zeemans herfstlied

't Geweld van de wervlende vlagen
Verwoest de weerlooze bloemen
En plundert de steunende hagen,
De blanke meren vertroebelen

Had ik nu een needrige hoeve
En kinderen spelende buiten,
Om aan de beregende ruiten
Gedachtloos gelukkig te toeven.

Na 't zwerven en stuursche staren
Over de eeuwige zee,
Na 't eindloos tumult van gevaren:
De stil' van een vredige stee. —

Maar het is anders geworden,
Mijn makkers zijn vroeger gestorven
Of in een ander alleen-zijn verzworven.
Ik strandde in een doode stad,
Bewandel een eenzaam pad,
Vertrouwd met vergeten graven,
Omspeeld door zieltogende blaren.

J. Slauerhoff

Uit: Een eerlijk zeemansgraf 1936

Verzamelde Werken. Uitg. Nijgh en Van Ditmar

Humanisme en sexualiteit (8)

Sexualiteit buiten het huwelijk bestrijkt niet alleen het seksuele leven náást het huwelijk, maar ook vóór het huwelijk. Weliswaar vormt dit maar een klein deel van het hele seksuele leven, maar de verdere levensontplooiing op dit gebied wordt door deze fase sterk beïnvloed. Het mag waar zijn dat jongeren dit aspect van het seksuele leven licht overschatten – zij kennen uit eigen ervaring immers geen ander aspect – maar ouderen zijn evenzeer geneigd het te verdoezelen tot ze – maar dan onvoldoende voorbereid – door de praktijk gedwongen worden hun standpunt te bepalen. Het onderwerp verdient dan ook alle aandacht; ook al omdat de mens juist in deze fase misschien nog het meest behoefte heeft aan een bruikbare richtlijn.

De kwestie van de voor-huwelijkse sexualiteit is in deze tijd door verschillende oorzaken acuut geworden. In de eerste plaats werkt het 19e-eeuwse, z.g. victoriaanse levenspatroon niet meer. De sexualiteit is geen verborgen, minderwaardige zaak meer. Film, t.v., en reclame omringen de jonge mens met seksuele aantrekkelijkheden. Ook de literatuur, de mode en het dagelijks leven hebben de sluiers afgelegd. Samen met de veel vrijere omgangsvormen heeft dat geleid tot een sterkere en vroegere sexualiteit in brede kring; en dat terwijl in het algemeen de inpassing in de maatschappij der volwassenen meer vergt en langer duurt. Zo wordt de tegenstelling tussen seksuele vroegrijpheid en late maatschappelijke volwassenheid verscherpt. Tegelijkertijd gaat de algemene democratisering voort. Het wordt niet meer aanvaard dat een jongen uit „hogere” kringen zonder veel consequenties een vergaande verhouding heeft met een volksmeisje. Omgekeerd zijn de vroeger soms lossere verhoudingen tussen jongens en meisjes op het platteland en in volkskringen over alle klassen verbreid.

Dit hele patroon veroorzaakt wat de jongeren zelf nog al eens het probleem van de seksuele nood onder de jeugd noemen. Nu doet men goed de omvang van deze „nood” niet te overschatten. Allereerst is de kracht van de seksuele drift individueel zeer verschillend, en zij heeft ook een ander karakter dan bijvoorbeeld de honger die veel eerder nijpend en albeheersend kan worden. Maar dat neemt niet weg, dat het seksuele probleem der jongeren dikwijls een echt probleem is geworden, dat zij overigens veelal ook weer zonder veel moeite zelf oplossen. Het gaat er maar om dat we de jonge mens in staat stellen zijn problemen tot een goed einde te brengen. Daarvoor is allereerst nodig dat de sexualiteit niet geïsoleerd wordt uit het geheel van vorming en opvoeding van de jonge mens. Zij hoort bij het menszijn en dient zich daarin op dezelfde wijze te voegen als de overige menselijke drijfveren en vermogens.

Men denkt wel eens dat belemmerde seksuele bevrediging de grootste voldoening zou schenken. Maar de gedachte dat seksuele bevrediging op zichzelf aan het leven zin kan verlenen, in plaats van ons vermogen tot medemens zijn berust op een vergissing. Daardoor wordt het wezen van de zaak evenzeer versluierd als door het vooroordeel dat seksuele bevrediging iets minderwaardigs zou zijn. Als men de seksuele drift wil vergelijken met honger die gestild moet worden dan is het verschil dat het hier niet gaat om „iets” dat men grijpen en opeten kan, maar om „iemand” met gelijke aanspraken en verlangens als wij. De echte bevrediging van het aanvankelijk vage, hongerachtige seksuele verlangen is slechts mogelijk in de gemeenschap van een tweetal vrije mensen. Daaraan verandert niets door afspraken dat men wederzijds niets anders beoogt dan lustbevrediging zonder consequenties. Dat betekent even veel of even weinig als de afspraak dat men elkaar wederzijds mag afranselen. Het is een gezamenlijke verloochening van wat een mens behoeft.

Vorming van de persoonlijkheid

Wat een mens behoeft is volledige medemen-

selijkheid en er is rijping voor nodig om dat te verwerkelijken. Wat jongeren nodig hebben zijn niet zozeer „wijze” lessen als wel een milieu waarin ze echt mens kunnen zijn en waarin het seksuele leven als het ware vanzelfsprekend verbonden is met alles wat waarde heeft voor de mens. De sexualiteit zal daardoor haar afgezonderde, duistere plaats verliezen en een element worden in de samenhang van het bestaan. Daarbij past het niet de sexualiteit te brandmerken als slecht of vies, en op de kinderlijke sexualiteit te reageren met schrik en straf. Daaruit kunnen slechts remmingen en schuldgevoelens ontstaan, die op hun beurt bij veel mensen de oorsprong zijn van agressiviteit en zelfs bruutheid. Dat leidt niet zelden tot die verwrongen opvatting van moraal, waarin zedelijkheid eigenlijk alleen betrokken wordt op wat mag en niet mag op seksueel gebied, en warmte, openheid, verbondenheid en toewijding nauwelijks nog een rol spelen. Zo ontstaat een karikatuur van menselijkheid die met vorming van de persoon nog nauwelijks iets van doen heeft.

Geen wonder dat vele jongeren tegen zulk een moraal in opstand komen. Geen wonder ook dat sommigen, zo „vorbereid” op de sexualiteit, geneigd zijn alle remmen los te gooien. Maar ook dat biedt op den duur geen bevrediging. Het rusteloze experimenteren kan de jonge mens licht uit het lood slaan en de persoonlijkheid ondermijnen in plaats van vormen. Ook is de kans niet gering dat de wederpartij, zelfs met diens goedvinden, onvoorspelbaar leed wordt aangedaan. Dan is er nog de mogelijkheid dat jonge mensen op deze wijze, bijvoorbeeld tengevolge van een ongewenste zwangerschap, aan elkaar blijven „hangen”, wat alweer geen gunstig uitgangspunt biedt voor een bevredigende levensgemeenschap. Alles met elkaar reden genoeg om als ouder, of jeugd Leider, de ontwikkeling zo mogelijk in meer perspectief biedende banen te leiden.

Heel belangrijk is dat de jonge mens „van huis uit” ook op dit terrein voldoende zelfvertrouwen heeft meegekregen om zijn eigen weg te gaan. Ook hier leidt het deelgenootschap aan allerlei groeperingen en kringen licht tot aanpassing aan levensgewoonten die niet bij de betrokkene passen. Het is evenmin waar dat niets „mag”, als dat alles „moet”. Ieder jong mens heeft zijn eigen aard en ontwikkeling en zal zijn eigen weg moeten zoeken. Die weg gaat langs erotiek (als stille idealisering), flirt (als spel van kwasi toevallige uitdagingen), en verliefdheid, naar steeds verdergaande vormen van vrijerij. Als het goed is houdt de geestelijke benadering daarmee ongeveer gelijke tred, want sexualiteit is een zaak van de hele persoon. Daarom ligt het in de aard van de seksuele ervaring dat toenemende intimiteit gepaard gaat met duidelijke voorkeuren. Men kan niet zeggen, dat de volledige geslachtsgemeenschap de partners voor altijd bindt. Ook een huwelijk is ontbindbaar. Maar juist als men het huwelijk niet ziet als een formele plechtigheid op het gemeentehuis, maar als een beslissing, die waar gemaakt moet worden, dan wordt de volledige geslachtsgemeenschap als element van de persoonlijke gemeenschap, als het ware ongemerkt tot zo'n beslissing.

De verloving

In de hier gevolgde gedachtengang wordt de jeugdige sexualiteit gezien in het perspectief van rijping naar een toekomstig huwelijk, omdat zich daaromheen het seksuele leven van de volwassenen beweegt. Daarom heeft ook de problematiek van de geslachtsgemeenschap „voor” het huwelijk in deze denkwijze iets onwezenlijks. Het huwelijk ontstaat immers – nogmaals niet op het stadhuis – maar in en uit die geslachtsgemeenschap die menselijkerwijze gezien moet worden in samenhang met een de hele persoon omvattende gemeenschap. Om alle misverstand te voorkomen: Niet dat iedere geslachtsgemeenschap onherroepelijk in een huwelijk moet uitmonden, maar wel dat zij daarop in beginsel gericht is. Dat bepaalt ook het karakter van de verloving. Dat is niet de periode voordat men naar het gemeentehuis stapt; die periode is tegenwoordig veelal al die van het beginnende huwelijk, dat later nog „voltrokken” wordt. Maar de verloving is de tijd na de aanvankelijke partnerkeuze en vóór het huwelijk, waarin de voorlopige binding nader getoetst wordt.

Het woord partnerkeuze is overigens enigszins misleidend. In feite is er meer sprake van een doorbrekend inzicht dat men de fase van het oriënteren en exploreren is ontgroeid en dat men een ander niet meer weg kan denken uit het eigen bestaan. Dit inzicht kan soms opflitsen als een plotselinge herkenning, soms groeien als een langzame herkenning. Soms komt het tot stand op grond van intellectuele of praktische ervaringen, soms op grond van erotische of seksuele belevingen. Steeds is het tegelijk de beaming van wat reeds gegeven is en een sprong in het duister van eigen en andere toekomst. Hoe dan ook is het de bewustwording van een wederzijdse verbondenheid die op totaliteit gericht is. Er schuilt daarin een wonderlijke dubbelzinnigheid: Enerzijds lijkt de partner één uit duizenden, anderzijds kan het vinden van de ware Jozef zo moeilijk niet zijn. In feite is het al veel als men uit een dozijn in aanmerking komende kandidaten kiezen kan; en vroeger koos men zelf nauwelijks, maar werd veelal uitgehuwelijkt. Pas na de „keuze” volgt een proces van toenadering, dat in gunstige gevallen tot een volledige levensgemeenschap leiden kan. Deze periode wordt gekenmerkt door een houding van zichzelf en de ander op de proef stellen, door reserve en spanning. Daarom is het zo belangrijk dat het verloofde paar zich regelmatig terugtrekken kan in een rustige omgeving met een warme sfeer, waar begrip en inzicht heersen, en dat geduld en vertrouwen, dit in staat stellen de jonge mensen hun eigen weg te leren vinden, niet voortdurend gestoord door beter-weterij en bedilzucht. Het mooiste is het als de ouderlijke huizen dit bieden kunnen. Dat vergt toewijding en zelfbeheersing, die men eerder opbrengen kan, als men niet het gevoel heeft, nu nog geforceerd recht te moeten trekken, wat men in achttien of twintig jaar scheef heeft laten groeien.

In deze hele denkwijze krijgt de seksuele problematiek „voor” het huwelijk een ander aanzicht. Het is een denkwijze die niet zozeer gekenmerkt wordt door geboden en verboden als door een gerichtheid op een rijpende sexualiteit als element van een rijpende persoonlijkheid. Daardoor biedt ze minder formele onderscheidingen, maar meer een idee van groei en ontplooiing. Ze verleent aan begrippen als erotiek, flirt, verliefdheid, verloving en huwelijk een oriëntatie op volledig mens zijn. Tegelijk verschaft ze een aanknopingspunt voor de jongere en de oudere omtrent een menselijk levenspatroon, dat het eigene van het jong zijn in deze tijd niet aantast. Een aanknopingspunt... mits de opvoeding tevoren ook daarop zoveel mogelijk gericht is geweest. Over die opvoeding in een volgend hoofdstuk.

J. v. P.

Oratie van prof. B. Landheer

Het is voor de lezers van „Mens en Wereld” wellicht interessant om nota te nemen van de rede, waarmee professor dr. B. Landheer op 20 maart 1962 zijn buitengewoon hoogleraarschap te Groningen aanvaardde. Ten eerste, omdat van zijn hand enige artikelen in dit blad zijn verschenen en ten tweede, omdat professor Landheer lid is van de werkgroep „Wereldpolitiek”, die op basis van de Oslo-verklaring door het Humanistisch Verbond geïnstalleerd is, zodat zijn visie medebepalend zal zijn voor het „gezicht” van het Verbond.

De leeropdracht aan het Polemologisch Instituut betreft de Sociologie van de internationale betrekkingen met speciale gerichtheid op de vredesproblematiek.

Het sociologische denken geeft een perspectief op de sociale werkelijkheid, dat in de tweede helft van de 19e eeuw ontstaan is als reactie op het individualistische en rationele denken. Hoewel lustig gefilosofeerd werd, waren deze filosofieën eerder verwant aan de natuurwetenschappen en het denken draagt dan ook een sterk pragmatisch karakter, waarbij een compromis tussen de patronen wordt nagestreefd en een mensbeeld zoveel mogelijk direct uit de werkelijkheid afgelezen. Hieruit groeide o.a. een perspectief van een sociale evolutieleer, waarin de groei naar grotere sociale gecompliceerdheid en coördinatie als een natuurwet geformuleerd werd. Nationaal is dit reeds een feit; internationaal echter mislukken telkenmale de pogingen tot coördinatie en samenwerking.

De oorzaak hiervan ziet prof. Landheer in de omstandigheid, dat ons denken historisch-gegroeid een staats-denken is i.p.v. een op een samenhangende wereld georiënteerd denken. Wij zullen ons er evenwel bewust van dienen te worden, dat een nationale staat niet alleen verschilt van een wereldmaatschappij, maar in sommige belangrijke facetten zelfs tégengesteld gericht is.

De centralistische staat moet ordenen naar binnen en beschermen naar buiten. In de huidige situatie zien wij, dat een staat naar binnen toe zo sociaal mogelijk georiënteerd is, terwijl men naar buiten toe machtsvergroting en machtsvertoon nastreeft. In dit kader wordt men gedwongen tot een rationeel, geforceerd inspanningstempo.

Een wereldmaatschappij daarentegen hoeft uitsluitend te ordenen en te coördineren, waardoor hij een statisch karakter heeft, dat heel andere denkvormen en andere institutionele vormen vereist. Hij zal decentralistisch gericht zijn en terugkeer naar een natuurlijker levensritme mogelijk moeten maken, waarin het individu meer gedifferentieerd zal kunnen zijn.

Lezingen voor de radio

Zo. 27 oktober VARA 9.45 uur: J. in 't Veld: „De ontwikkeling van het maatschappelijk werk”.

Zo. 3 november VARA 9.45 uur: G. Stuiving: „Uit humanistisch oogpunt”.

Di. 5 november AVRO 15.40-15.55 uur: mevrouw A. Treurniet-Wiersma: „Praktisch Humanisme”.

Zo. 10 november VARA 9.45 uur Th. W. Polet: „Iedereen mag meedoen”.

Zo. 17 november VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De humanist en de openbare school”.

Algemene heroriëntering

Het staatsdenken is dualistisch, aangezien het binnen de staat andere maatstaven gebruikt dan in de internationale betrekkingen. De spanning ten gevolge van dit dualisme acht prof. Landheer wellicht belangrijker dan die tussen „achtergebleven” en „ontwikkeld”. Men zou machtsvertoon en machtsstreven in de huidige wereldsituatie als „achtergebleven” kunnen kwalificeren.

Er zal een algemene heroriëntering moeten komen en aangezien er geen invloedrijke maatschappelijke groepen zijn, die bewust bij deze heroriëntering op een wereldmaatschappij leiding geven, zal men het individuele bewustzijn moeten trachten te heroriënteren en te depolitiseren. Dan zou op de duur de huidige machtsstaat a.h.w. natuurlijkerwijze vervangen worden door de functionele staat, die zijn plaats in een wereldmaatschappij kan en ook wil innemen.

Daartoe is evenwel een nieuwe visie nodig, waaruit – als compromis met de werkelijkheid – een wereldmaatschappij kan groeien. Zoals uiteindelijk ook onze welvaartsstaat gegroeid is als compromis tussen het klassedenken van de 19e en 20e eeuw en de wereldgemeenschap, die Marx voor ogen had.

Als drie hoofdproblemen ziet prof. Landheer nu:

- 1) Een zo concreet mogelijke analyse van de tegenwoordige wereldmaatschappij en een „trend-analyse” van belangrijke factoren.
- 2) Een weloverwogen visie op de wereldmaatschappij, bewust los van ideologieën en met een bewuste erkenning van de waarde van het speculatieve denken.
- 3) Een analyse van de overgangsmogelijkheden, waarbij de voorgaande visie uitsluitend richtinggevend mag zijn en heroriënterend voor het individuele bewustzijn.

In alle drie de problemen kan de sociologie een waardevolle bijdrage leveren, aangezien in dit denken van meet af aan de identificatie met staatsdenken vermeden is. De grootste wetenschappelijke bijdrage echter zou één zijn, die leidt tot een bewustzijnsverandering van het individu.

„Bewustzijnswetenschap”

Uit alle overwegingen en problemen leest prof. Landheer de behoefte af aan een „bewustzijns-wetenschap”, waaraan natuur-, geestes- en sociale wetenschappen elk hun steentje zouden moeten bijdragen. In het Polemologisch Instituut is hiertoe de mogelijkheid geschapen. Alle sociale fenomenen vallen binnen deze bewustzijnswetenschap in zoverre zij manifestaties van bewustzijnsprocessen zijn. En deze wetenschap zou de overkoepelende visie kunnen leveren, die – tegenover de overwaardering van de „homo faber” in de Westerse mens – een mentaal-spiritueel-fysisch evenwichtig bewustzijnsproces zou stimuleren.

Ook internationaal zou deze wetenschap leiding kunnen geven bij de overgangsfasen van non-interventie naar coëxistentie en zo geleidelijk naar een constructieve coördinatie. Voorwaarde hiertoe is, internationaal gesproken, dat in alle kampen de noodzaak voor een bewust-

zijnsverandering gevoeld wordt en als basis voor de regeling van detailkwesties aangehouden.

Bij de individuele heroriëntering stelt prof. Landheer, dat het individuele bewustzijn a.h.w. in ere hersteld moet worden, aangezien andere bewustzijnsvormen empirisch niet bewijsbaar of waarneembaar zijn. Ook zullen we het bewustzijn als „levend” moeten leren zien en structuur en groeistadia ervan ontdekken. Niet deterministisch gedacht, maar als een organische, creatieve groei; hetgeen mutatis mutandis evenzeer geldt voor de maatschappij als manifestatie van dit bewustzijnsproces. Visie en realiteit zullen op elkaar afgestemd dienen te zijn, aangezien het alleen zin heeft iets te ondernemen, dat reëel is voor het individu. In de collectivistische tendens noch in de machtsstrijd, van superstaten ligt een aanknopingspunt voor zo'n visie; wel in het individu zelf. Het individu hiertoe aan te spreken kan echter weer als een sociale opgave opgevat worden: te helpen bij een natuurlijke voortzetting van het sociale evolutieproces, dat zich anders dreigt te verliezen in een dwangmatig streven naar een volmaakte maatschappij, die de uitholling van de vitaliteit van het individu ten gevolge heeft.

Praktische kwesties

Uit een aantal praktische kwesties, waarop prof. Landheer het antwoord empirisch geverifieerd zou willen zien, worden hier een paar genoemd:

- a) De nationale identificatie zal in het algemeen de internationale spanningen vergroten en geeft vooral economische moeilijkheden, omdat voornamelijk concurrerend gedacht wordt.
- b) De harmonische ontwikkeling van het individu is te weinig aan de orde en te eenzijdig op materiële welvaart gericht.
- c) Het denken wordt hoe langer hoe meer bewust reflexmatig; op korte termijn. Terwijl het gericht zou moeten zijn op verdieping en volledige bewustwording.
- d) Kennis en weten zullen weer náást voelen en visie moeten komen te staan in het bewustzijn en gevoeld worden vanuit een ander niveau.
- e) Het werk moet weer meer tweeledig gezien worden als levensonderhoud én als levensvervulling.
- f) De verhouding inspanning-ontspanning zou organisch moeten worden gezien in plaats van mechanisch.
- g) Voor een bewustzijnsverandering zijn moed en inzicht nodig!

Of een wereldmaatschappij binnenkort gestalte zal krijgen, hangt mede af van het aantal mensen, dat als dragers van deze ideeën in onze huidige maatschappij aanwezig is en invloed wil uitoefenen. A. B.

(slot van pagina 1)

stuur zou het beheer van het omroepbedrijf voeren en daarvoor aan de Raad verantwoording afleggen. De helft van de programma's zouden worden uitgevoerd door de bestaande omroeporganisaties, terwijl de andere helft voor verantwoordelijkheid van het bestuur en de Raad zouden komen. Op deze wijze wordt de weg geopend naar nationale programma's, die niet meer opvallen door onbenulligheid, maar door de inbreng van alle geestelijke stromingen in ons volk, ook van de kleine minderheidsgroepen.

De bedoeling is duidelijk. De onzichtbare huisgenoot moet weer worden een onzichtbare huisvriend. Hij zal ons misschien wel eens blijven ergeren, maar hij zal toch vaker dan nu het geval is, de weg naar ons aller hart weten te vinden, en ook aan de kleine groepen mogelijkheden kunnen bieden om iets tot het grote geheel bij te dragen. Moge het rapport aan ons radiobestel die dynamiek geven, die het zo dringend behoeft. Dr. E. Nordlohne

Mededelingen

VOOR ONZE LEDEN

De geestelijke raadsman of raadvrouw

„Onder humanistische geestelijke verzorging wordt verstaan de systematische ambtshalve bemoeienis met de mens in zijn geestelijke moeilijkheden en bij de ontplooiing van zijn mens zijn, teneinde de krachten te aktiveren, die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren, waardoor hij met zijn totale zijn betrokken is op het totaal van zijn bestaansverhoudingen.”

Deze definitie vonden we in een brochure uitgegeven door het Verbond, „Geestelijke verzorging op humanistische grondslag” (2e druk, 1958). We wilden iets meer weten van de taak van de geestelijke raadsman in het „Humanistisch Verbond”. We wisten natuurlijk van het bestaan der raadslieden af maar daar was eigenlijk alles mee gezegd, hun activiteiten zijn niet spectaculair en spelen zich meestal onder vier ogen af, in een gesprek van mens tot mens. De definitie die we boven aanhaalden maakte ons niet veel wijzer en ook nadat we de toelichting hadden gelezen die de brochure gaf wisten we eigenlijk nog niet veel meer.

We zijn onze belangstelling gaan bevredigen op de wijze die hiervoor misschien het meest in aanmerking kwam, door namelijk een gesprek te gaan voeren met de geestelijke raadvrouw van onze gemeenschap (Hilversum), mej. drs. H. M. Achttienribbe. De brochure die wij hadden geraadpleegd gaf theorie en bedoelde dat ook te doen maar door haar het een en ander uit de praktijk te vragen kon deze theorie eerst betekenis krijgen.

Er waren zeker een twintigtal vragen bij ons opgekomen en mej. Achttienribbe heeft het geduld opgebracht ze ons alle te laten stellen en er uitvoerig op te antwoorden. We zijn derhalve wat de instelling van de geestelijke raadsman betreft, niet meer zo onwetend als voorheen.

Dat we hier de antwoorden die we op onze vragen kregen in een artikelje samenvatten vindt zijn aanleiding in het feit dat we menen u van nut te kunnen zijn door u vertrouwd te maken met een figuur en een instelling in het Verbond die misschien ook voor u waarde kan hebben.

Toen we mej. Achttienribbe vroegen ons zeer in het kort te willen aangeven wat haar taak als geestelijke raadvrouw inhield verklaarde zij die vooral te zien als een poging, degene die zich tot haar wendt, te helpen bij het verhelderen van de levensvisie. Wie een gesprek met haar begint is zich niet altijd de eigen geestelijke situatie duidelijk bewust, maar deze bewustwording kan al pratende een feit worden. De taak van de geestelijk raadsman bestaat er in de bezoeker te helpen zijn eigen problemen zo scherp mogelijk onder ogen te zien. Vaak moet de

raadsman zelf de moeilijkheden in de kern proberen op te sporen om tot een zo duidelijk mogelijke vraagstelling te komen.

De eerste taak van de geestelijke raadsman is dus luisteren, de bezoeker moet zich volkomen uit kunnen spreken, maar bij het luisteren wordt al gezocht naar wegen om de moeilijkheden bewust te maken.

Wanneer we opperen dat het geven van advies misschien tevens een belangrijk onderdeel vormt van haar taak, wordt dit met stelligheid van de hand gewezen: „Nee, geen advies, de bezoeker moet zelf de keuze doen, hij is volwassene, hij is zelf verantwoordelijk, het gesprek met de geestelijk raadsman heeft tot doel verheldering te bieden in een levenssituatie die vast is geraakt maar het is niet de raadsman die de levenssituatie weer vlot kan krijgen, dat kan de bezoeker uitsluitend zelf, het gesprek kan daarbij een hulpmiddel zijn. In principe weiger ik advies te geven.”

Door een gesprek kan men er toe komen wegen en middelen te vinden die men voordien niet heeft ontdekt. Vooral als men geëmotioneerd is geraakt, als men vol is van een verdriet of een griet, van een al of niet vermeend onrecht ons aangedaan, kan men baat hebben bij een gesprek, waarin de zaken tot hun juiste proporties worden teruggebracht. Het gesprek kan er toe leiden dat wordt ingezien dat de emoties die de bezoeker bezighouden wel voor hem als zeer belangrijke aangelegenheden gelden, maar dat er méér is, dat zij niet het enige zijn dat hem moet bezighouden wil hij zich niet volkomen in zich zelf opsluiten. Een onpartijdige gesprekspartner kan een grote hulp zijn bij het verhelderen van een persoonlijke situatie.

Er is geen scherpe grenslijn tussen de taak van de maatschappelijk werkster en de geestelijke raadsman, het zal nogal eens voorkomen dat hun taken elkaar overlappen. Moeilijkheden hebben maar al te vaak een materieel aspect (inwoning, ziekte, geldgebrek b.v.). Het heeft geen zin over geestelijke zaken te spreken zolang er een materiële noodsituatie bestaat, maar toch kan de geestelijke raadsman, die in een dergelijk geval zeker zal samenwerken met de maatschappelijk werkster, zich niet afzijdig houden, omdat de maatschappelijke nood beleefd zal worden. De geestelijke raadsman zal hier voor de kontakten zorgen, er op toezien dat die materiële hulp wordt geboden die onder de gegeven omstandigheden wenselijk is door zich in verbinding te stellen met mensen en organisaties tot wier competentie het verlenen van materiële hulp behoort. Mejuffrouw Achttienribbe zag het, althans voorlopig, bij haar taak als een

(zie verder volgende pag.)

De club van de 12.000

„Niemand zal in ernst kunnen volhouden, dat de 12.000 georganiseerde humanisten in Nederland alleen maar zich zelf vertegenwoordigen”. Dat is een uitspraak van een katholiek schrijver, naar aanleiding van ervaringen, opgedaan tijdens het bijwonen van het congres van de Humanistische Internationale in Oslo.

Zo'n uitspraak van niet-humanistische zijde getuigt wel van de grote betekenis die aan het bestaan van het Humanistisch Verbond gehecht wordt. En de erkenning, moeizaam in de bijna 18 jaar van ons bestaan verkregen, de plaats die we in de samenleving zijn gaan innemen is ook wel iets om trots op te zijn, al moet er tevens bij geconstateerd worden, dat het toch altijd maar een gering aantal van de leden is, dat meer doet dan alleen zijn contributie betalen.

Laten we echter geen misverstand laten bestaan over het onmiskenbare feit, dat onze groei de laatste jaren achtergebleven is bij de toename van onze invloed. En men mag dan nog zo hooghartig het getal afwijzen als niet ter zake doende en de kwaliteit van ons werk voorop stellen, desnoods voorbeelden uit de geschiedenis aanhalen dat het dikwijls enkelingen en kleine groepen zijn geweest die veranderingen hebben weten te bewerken, daarmee ontkenen men de waarde, die er uitgaat van een regelmatige vooruitgang van de kwantiteit. Daarmee geeft men ook blijk niet te beseffen, dat met de toenemende invloed meer werk moet worden gedaan, daarvoor meer mensen en middelen nodig zijn en dat die alleen maar kunnen worden opgebracht door een sterke en zich uitbreidende organisatie.

Overigens zijn er ook stemmen te horen, die er op wijzen, dat met alle waardering die men voor de activiteit van het georganiseerde humanisme kan hebben, het toch niet aangaat, dat deze naar verhouding kleine groep het recht heeft, eisen te stellen die ver uitgaan boven de getalssterkte. Het is mede het alom bekende feit, dat men weet dat deze 12.000 „niet alleen zich zelf vertegenwoordigen”, dat onze positie zo stevig maakt, maar dat wil helemaal niet zeggen dat dit zo blijft. En bovendien, al zou het ons een zorg wezen, wat anderen er over zeggen, het is toch altijd plezieriger ergens bij te horen waarvan men de overtuiging heeft dat er gezonde groei-mogelijkheden zijn, dan zich op te sluiten binnen een enge kring, hoe genoegelijk dat ook kan zijn.

Het wordt daarom dringend tijd, dat de „club van de 12.000” eens een fikse uitbreiding ondergaat. Men weet, dat het hoofdbestuur besloten heeft de vergroting van ons ledental als urgentie nummer 1 op het programma te zetten. Met bestuurders en werkers is al overlegd, in tal van gemeenschappen zijn plannen gemaakt of bevinden zich reeds in uitvoering en de eerste resultaten zijn al zichtbaar. Er is de laatste maanden een stijging merkbaar, die verwachtingen wekt, de belangstelling voor het Verbond neemt toe, ook als gevolg van een verhoogde publiciteit.

Natuurlijk zal niet ieder lid er op uit kunnen gaan om aan belangstellenden de gewenste informatie te verstrekken. Maar wat wel kan gebeuren is, dat men in eigen kring duidelijk laat blijken lid te zijn van het Verbond en daar de noodzaak van in te zien. En u kunt onze actie ook ondersteunen door uw gemeenschapsbestuur of het Centraal Bureau adressen te verstrekken of aan iemand een folder te geven. Die folders kunt u bij uw bestuur krijgen of ook alweer in Utrecht aanvragen. De rest doen anderen, maar uw hulp, hoe bescheiden ook, is onmisbaar.

Uw taak: hun toekomst! **Centrum voor Humanistische Vorming**

Bijdrage f 3,75 per jaar. Giro: 60 84 68 t.n.v. het Centrum Oudegracht 152, Utrecht.

Het hoofdbestuur besprak . . .

in zijn vergadering van 28 september o.m. de ledensituatie. De laatste maanden laten een niet ongunstige ontwikkeling zien en verheugend is, dat het aantal, dat enkele jaren geleden bereikt werd en daarna door de noodzakelijke contributie-verhoging achteruit ging, nu is overschreden. De thans aan de gang zijnde campagne wettigt de hoop, dat een flinke stijging te verwachten valt, hetgeen ook noodzakelijk is om het zich uitbreidende werk uit te voeren en ook de prijsverhogingen op te vangen.

Het H.B. hechtte zijn goedkeuring aan de benoeming van enkele voorlopige docenten voor het vormingsonderwijs en 2 raadslieden voor bejaardentehuizen. Ook een contactman voor de commissie geestelijke verzorging van studenten in Amsterdam werd benoemd.

Van de voortgezette discussie van de studiecommissie voor de algemene school, waarin humanisten en christenen tot een standpunt trachten te komen, was een uitvoerig verslag ontvangen, waarover door het H.B. van gedachten werd gewisseld. Het waren hierbij vooral de onderwijsmensen, die zich lieten horen en tij-

dens de discussie bleek wel, dat de meningsvorming over dit bijzonder belangrijke onderwerp nog lang niet is afgesloten.

Het Hoofdbestuur nam met bijzonder veel genoegen kennis van het feit, dat de VARA bereid is enige televisie-uitzendingen in samenwerking met het Verbond te verzorgen. Het Dageelijks Bestuur ontving machtiging deze zaak verder af te handelen.

Verscheidene hoofdbestuursleden zegden toe op de verschillende regionale conferenties voor gewesten en gemeenschappen aanwezig te zullen zijn, voorzover zij niet door spreekbeurten e.a. verhinderd waren.

De ontwikkeling in de Humanistische Jongeren Gemeenschap kwam eveneens ter sprake, omdat reeds geruime tijd in deze groep plannen tot reorganisatie bestaan. Hoewel er wel tekening in de situatie begint te komen, kon aan het H.B. nog geen mededeling gedaan worden, wat de jongeren zelf willen. Vermoedelijk zal dit over enkele weken wel duidelijk zijn, zodat op de volgende vergadering beslissingen t.a.v. de H.J.G. genomen kunnen worden...

Abonneert u op „Het Woord van de Week” het orgaan van de „Humanistische Luisterkring”.

Het abonnementsgeld bedraagt f 4,— per jaar.

Administratie Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 58.

De geestelijke raadsman of raadvrouw

(vervolg vorige pagina)

voordeel dat zij van beroep psychologe is. Men heeft zich daardoor een kijk op mensen eigen kunnen maken die waarschijnlijk sneller doet vermoeden welke problemen aan een situatie ten grondslag liggen. Zij vreest niet dat er een dokter-patiënt verhouding zou kunnen ontstaan: „Ik stel mij vanuit mijn mens-zijn open voor mijn medemensen. Mijn psychologische kennis stelt mij in staat een stoornis te onderscheiden van het normale. Indien zou blijken dat een bezoeker geestelijk gestoord zou zijn trek ik me terug. De geestelijk raadsman is geen psychiater.”

Zeer belangrijk bij de taak die de geestelijke raadsman heeft leek ons zijn plicht tot stipte geheimhouding van alles wat hem in zijn functie ter ore komt. Dit is een morele plicht, vernamen wij, het hoofdbestuur gaat niet eerder over tot de benoeming van een geestelijke raadsman aler het over voldoende zekerheid beschikt dat het iemand heeft gevonden met een maximum aan verantwoordelijkheidsgevoel. De geestelijke raadsman legt echter niet bij zijn benoeming een verklaring af waarin hij zich verplicht tot absolute geheimhouding van alles wat hem in zijn functie ter ore komt.

Het beroepsgeheim geldt in gesprekken van geestelijke raadslieden onder elkaar niet, dan zullen zij vrijuit spreken over de gevallen in hun praktijk met het doel tot een zo zuiver mogelijke appreciatie te komen van ieder hun toevertrouwd geval door een, ook voor hen, objectiverend gesprek met collega's. Hierbij worden echter geen namen van bezoekers genoemd.

Of de geestelijke raadsman ook het verschoningsrecht zal kunnen laten gelden, of men hem in een rechtszaak zal kunnen verplichten mededeling te doen van zaken die hem in zijn functie ter ore zijn gekomen, zal moeten blijken in de praktijk. Ongeacht de konsekventies die dit voor hem zal hebben, blijft de geheimhouding absoluut gelden, de geestelijke raadsman zal niet spreken.

We waren benieuwd te weten in welke situaties men zoal bij de geestelijke raadsman zou kunnen aankloppen en het bleek ons dat er weinig situaties waren waarin men niet welkom zou zijn. Men zal vooral bij de geestelijke raadsman op bezoek gaan om een gesprek te voeren dat op levensbeschouwelijk terrein ligt, over het humanisme bijvoorbeeld, de godsdienst, de dood, de zin van het leven, zaken die in het leven van de mens een zeer dwingende betekenis kunnen krijgen wanneer hij gekonfronteerd wordt met ziekte, dood van verwanten of vrienden, scheiding.

Waar huiselijke moeilijkheden bestaan zal de geestelijke raadsman contact tot stand brengen met het „Bureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden”. Hij heeft ook een taak als kontaktpersoon, hij zal pogen wanneer daar behoefte aan bestaat mensen met elkaar in contact te brengen.

Waarom doet men dit werk eigenlijk? Ook dit was een aspekt waarnaar onze belangstelling sterk uitging, een dergelijke functie vraagt grote opofferingen, alleen al aan vrije tijd die men belangeloos voor zijn medemensen beschikbaar stelt. Mejuffrouw Achttienribbe gaf ons te verstaan dat de drijfveren die haar bewegen bij het uitoefenen van haar taak sociaal verantwoordelijkheidsgevoel, meeleven en solidariteit met de medemens zijn. „Je hebt het gevoel dat het noodzakelijk is dat er hulp moet komen, al moet men zich neerleggen bij het feit dat er aan sommige dingen niets te doen is.”

Men wordt als geestelijke raadsman vaak gekonfronteerd met verdrietige zaken, men krijgt in deze functie niet de aangenaamste zijde van het leven te ervaren en we zouden ons kunnen voorstellen dat men hierdoor soms zelf gedeprimeerd zou kunnen raken. Volgens mejuffrouw Achttienribbe is de wetenschap, dat men hulp biedt een zeer positieve kant van haar taak, hoezeer men ook met het lot van de bezoeker begaan is.

H. V. Bibliotheek

Het catalogiseren van de bibliotheek van het Humanistisch Verbond is klaar gekomen. Vijf jaar lang hebben verschillende vrijwilligers zich ingespannen om de boeken, die nu vijftig meter plank bezetten, te verzamelen en te catalogiseren.

Onder deze vrijwilligers moeten vooral mejuffrouw J. Sprey en de heer J. A. Nijholt genoemd worden. Beiden hebben ruim een jaar geregeld aan deze moeilijke taak gewerkt.

Nu de catalogus eindelijk gestencild is kan het boekenbezit van het Humanistisch Verbond dat momenteel uit ongeveer 2500 delen bestaat onder een ruimer publiek dan tot nu toe mogelijk was nuttig gemaakt worden. Ongeveer de helft van deze boeken is afkomstig uit de nalatenschap van de heer Van Regteren Altena. De overigen zijn verkregen door schenkingen van vele anderen en door aankoop.

Het aantal werken, in het bijzonder betrekking hebbende op de rubriek humanisme, is momenteel nog te klein. De middelen om dit aantal op korte termijn te vergroten ontbreken ons. Daarom doen wij een beroep op een ieder, die uit zijn boekenbezit delen kan afstaan, deze aan ons toe te zenden. Zij zullen steeds een plaats kunnen vinden. Zo niet in onze bibliotheek, dan toch bij „De Ark” of bij een van onze zusterorganisaties, bijvoorbeeld het Humanistisch Thuisfront.

Om een indruk te geven van de inhoud volgen hierna enige van de rubrieken waarin de catalogus is verdeeld met daarna een geschat percentage van het aantal boeken dat onder die rubriek is ingedeeld: filosofie (25 %), theologie (20 %), letterkunde (20 %), ethiek, opvoeding en onderwijs (10 %), rechten en sociale wetenschappen (10 %), geschiedenis (10 %), humanisme (5 %).

Alle leden van het Humanistisch Verbond zullen uit de bibliotheek boeken kunnen lenen. De uitlening zal gratis zijn (tot drie maanden); alleen verzendkosten zullen in rekening worden gebracht. De uitlening kan plaats hebben door een persoonlijk bezoek aan het Erasmushuis, Oudegracht 152, Utrecht, bij voorkeur op maandag of dinsdag of per brief aan hetzelfde adres. De zeer overzichtelijk uitgevoerde catalogus van 120 bladzijden is daar ook verkrijgbaar voor f 2,50. Van een ieder die boeken leent wordt verwacht dat hij een catalogus koopt. Aan eigenaren van een catalogus zullen regelmatig gratis aanvullingsbladen worden toegezonden. Een exemplaar van de catalogus werd door ons toegezonden aan het secretariaat van iedere gemeenschap.

de R.

De meeste bezoekers zijn dankbaar voor de aandacht die zij krijgen, slechts een enkele keer komt het voor dat er niet alleen van dankbaarheid geen sprake is, maar men zelfs ronduit ontevreden is over datgene wat de geestelijke raadsman heeft gedaan.

Ieder gesprek heeft naast datgene wat men erover aan feitelijk kan meedelen ook nog een element dat niet zo snel onder woorden is te brengen. Het zijn de aksenten, de aarzelingen, het enthousiasme waarmee bepaalde zaken worden besproken of een zekere matheid die aan het gesprek ten grondslag kan liggen, waardoor een totaalindruk ontstaat die uit het geschrevene niet zo gauw blijkt.

Indien wij een totaalindruk zouden moeten geven na dit gesprek, dan zou die als volgt luiden: de instelling van de geestelijke raadsman is nog jong en verkeert in een experimenteel stadium, maar hoewel men het allemaal nog niet zo precies weet, geeft men zich moeite er het beste van te maken zonder zich over de resultaten al te veel illusies te maken. Het instituut voorziet echter in een behoefte, laten we daarom doorwerken en er aan meewerken dat het eenmaal tot volwassenheid zal geraken.

(Overgenomen uit het blad van de gemeenschap Hilversum)

Jubilea te Amsterdam

Binnen de grenzen van de federatie Amsterdam werden in één maand liefst drie jubilea gevierd.

Op 17 september begon de gemeenschap Amsterdam Tuinsteden-West, waar dr. J. P. van Praag een inleiding hield over „Nieuwe wijken, nieuwe taken”, ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van deze gemeenschap. Na de pauze werd een aantrekkelijk programma van muziek en voordracht ten beste gegeven door jonge kunstenaars.

Drie dagen later herdacht de gemeenschap Nieuwer-Amstel (wanneer Amstelveen?) het feit, dat 12½ jaar geleden werd overgegaan tot de oprichting. Na een felicitatiewoord van de federatievoorzitter Holtland, die o.m. over de verhouding tussen de gemeenschappen en de federatie zijn licht liet schijnen, ontrolde zich een programma, dat vrijwel geheel door de leden werd verzorgd en uiterst gezellig was. Om te beginnen was er een echte ceremoniemeester, die het geheel voortreffelijk leidde. Een quiz met quizmaster testte een heren- en een damesteam op hun kennis over het Verbond, waarbij de dames uitblonken. In de pauze was er gelegenheid tot dansen en daarna interviewde ceremoniemeester Van der Pool het oudste en het jongste lid van de gemeenschap. Het oudste lid haalde herinneringen op, die begonnen in 1910, toen hij lid was geworden van de Vrijdenkersorganisatie. Mej. Van Dalsen was lid geworden, nadat zij tot twee maal toe dezelfde welkomstbrief had ontvangen toen ze in Amstelveen kwam wonen. Zij had eerst enkele bijeenkomsten bijgewoond en was daarna toegetreden. Zij had haar gedachten niet alleen over het humanisme laten gaan, maar ook over het Verbond en zijn leden. Zij meende, dat, ook naar aanleiding van een onderzoek bij het N.V.V. waarover ze gelezen had, de persoonlijke aanpak om tot een groter ledental te komen, het beste was. Bovendien was zij erg geporteerd voor een informatieavond voor nieuwe leden en belangstellenden. Tenslotte hield de heer Wansbeek, oud-bestuurslid van de gemeenschap, aan de hand van oude notulen een college over de groei van de gemeenschap. Zijn uiterst humoristische praatje monddte uit in een vraaggesprek met de heer Van den Ban, die voor zijn vertrek naar Utrecht als administrateur op het Centraal Bureau, in Amstelveen woonde. Het vele werk, dat door het Centraal Bureau wordt verricht en waar de heer Van den Ban intensieve bemoeiingen mee heeft, werd gememoreerd en een tastbare hulde werd gebracht aan mevrouw Van den Ban, omdat zij door het vele werk haar echtgenoot maar weinig ziet. Al met al kan de gemeenschap Nieuwer-Amstel op een geslaagde avond terugzien.

Weer acht dagen later waren we in het Spinozalyceum, waar de afdeling Amsterdam van de Humanistische Jongeren Beweging haar tweede lustrum op waardige wijze herdacht. Nadat de voorzitter van het Lustrumcomité er nog eens de nadruk op had gelegd, dat de H.J.B. een van de weinige en laatste vrije jeugdbewe-

gingen is, gaf hij het woord aan de heer Holtland, die sprak over het thema „Heeft het Humanistisch Verbond (nog) voldoende aantrekkingskracht voor de jeugd?” Manipuleren met getallen en percentages schijnt een aantrekkelijke bezigheid voor Verbondsbestuurders, want de heer Holtland begon met de verschillende leeftijdsgroepen uit het Verbond in de jaren 1946, 1955 en 1962 af te zetten tegen de leeftijdsopbouw, zoals deze door de volkstelling van 1960 is vast komen te staan. Zijn eerste voorzichtige en zachtjes uitgesproken conclusie was, dat over enige tijd – wanneer de ontwikkeling zo doorgaat – de kern van het H.V. weleens gezocht zou moeten worden in het Gerhardhuis. Als antwoord op de vraag „heeft het H.V. (nog) voldoende aantrekkingskracht voor de jeugd?”, moet geantwoord worden, dat de feiten schijnen uit te wijzen van niet. Spreker constateerde, dat het grootste aantal leden gevonden wordt in de leeftijdscategorie die vlak voor of tijdens de Eerste Wereldoorlog geboren is en dus volwassen werd vlak voor of in het begin van de crisisjaren. Zowel door de crisisjaren als door het bewust meemaken van de Tweede Wereldoorlog hebben deze mensen een diepgewortelde behoefte om de wereld anders en beter te maken. Deze motieven om lid te worden van het Verbond spelen bij de jeugd in veel mindere mate een rol. De jeugd heeft – en dit hebben de jongeren gemeen met veel ouderen – in het geheel niet zoveel behoefte om zich te organiseren en de oorzaken hiervoor zijn vele, zowel van maatschappelijke als culturele en politieke aard. Toch valt het op, dat de jeugd – en spreker bedoelt dan speciaal de jeugd die eigenlijk wel in het verenigingsleven thuis hoort – telkens weer voor overtuigingen te vinden is, mits deze maar concreet zijn. En dan rijst de vraag of het Verbond de jeugd iets concreets te bieden heeft. Spreker meent, dat dit wel het geval is, maar dat het te weinig bekend is. De theorievorming is slechts voor een bepaalde groep interessant en wordt interessanter, naarmate men vertrouwder met het onderwerp is.

In dit verband had de heer Holtland voor de toekomst veel verwachtingen van het Humanistisch Vormingsonderwijs. Voor een ander deel van de mensen spreekt de theorie niet aan, maar zullen daden het moeten doen. Het Verbond zal uitzicht moeten bieden op werkelijke veranderingen. Zowel het Verbond als de H.J.B. zullen als konsekwentie hiervan niet moeten praten, maar ernst moeten maken met het veranderen, zo besloot de heer Holtland.

Na de pauze werd een indringende opvoering gegeven van Samuel Beckett's toneelstuk „Het spel is uit” door de toneelgroep van de Studentenvereniging Olofspoort. Niet iedereen kon kennelijk in de ban van dit uiterst fascinerende, maar weinig bemoedigende toneelstuk komen. Typerend is wellicht, dat de bloemen, die voorzitter Jaap Hillman na afloop de enige vrouwelijke speelster aanbood, terecht kwamen op een decorstuk, zijnde een vuilnisbak.

M. V.

De heer en mevrouw Van den Ban tijdens het vraaggesprek door de heer Wansbeek (rechts).

Zieken- en bejaardenbezoek

„Onze beperktheid is onze machteloosheid. Wij zijn arm, maar bekennen dit ook eerlijk en dat is dan tevens onze rijkdom. Wij staan in solidariteit naast hen met die ene boodschap, 's mensen grootste taak: „zelf doen met vallen en opstaan” – de zieken net zo goed als de ziekenbezoekster. Luisteren met geheel je persoon is meer dan het aanhoren. Zó luisteren, wezenlijk er bij zijn, is medemenselijkheid. Meer hebben wij beslist niet te bieden, maar *minder* beslist ook niet.” Met deze woorden besloot de C.G.R. d'Angremont zijn bezielend betoog op de conferentie van leidsters van het zieken- en bejaardenbezoek, die op 24 september j.l. in het Erasmushuis te Utrecht werd gehouden.

In de ochtenduren waren een aantal praktische zaken aan de orde geweest, die twee dingen bijzonder duidelijk hebben gemaakt. Ten eerste, dat wanneer men de cijfers van het gehele land bij elkaar optelt, het bijna onbegrijpelijk is wat er door betrekkelijk weinig mensen aan werk wordt verzet. In de tweede plaats moet geconstateerd worden, dat er nog altijd om de erkenning van dit belangrijke werk gevochten moet worden. Nog altijd zijn er, de goede niet te na gesproken, directies van zieken- en bejaardentehuizen, die niet in willen of kunnen zien, dat een regelmatig bezoekje door een van de ziekenbezoeksters van het Verbond voor patiënten of bejaarden heel veel kan betekenen.

De aanhouder wint, zo ook de bijna vijftig dames van het zieken- en bejaardenbezoek, die op deze dag aanwezig waren met hun assistentes en onder de energieke landelijke leiding van mevrouw A. Treurniet-Wiersma.

M. V.

Personalia

Onze gemeenschap Almelo betreurt het verlies van haar voorzitter, Ir. J. Bellinga, die na korte ziekte op 68-jarige leeftijd is overleden. Bij zijn crematie heeft zijn medebestuurster en geestelijk raadvrouw van de gemeenschap, mej. Veth, duidelijk geschetst, wat Bellinga in de vele jaren dat hij voorzitter is geweest, voor Almelo heeft gedaan.

De enorme belangstelling tijdens deze plechtigheid, waar door verschillende sprekers, w.o. de burgemeester, het woord werd gevoerd om de grote verdiensten van de overledene als directeur van het energiebedrijf en als nationaal expert op het gebied van het gaswezen te huldigen, bewees hoezeer ir. Bellinga gewaardeerd werd en door zijn medewerkers geliefd. Een bijzonder bekwaam man, een warmvoelend mens en een goed humanist is van ons heengegaan.

Steunfonds Praktisch Humanisme

Met Sinterklaas in het vooruitzicht mag u dit niet vergeten.

U weet toch, dat per jaar honderden mensen (leden en niet-leden) aan het Humanistisch Verbond steun vragen in hun geestelijke moeilijkheden?

Het Steunfonds stelt zich ten doel dit werk financieel mogelijk te maken.

Stort uw bijdrage op postrekening 6168, ten name van Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

„Gewone man”, ga gerust naar een gespreksgroep!

Je bent een aantal jaren lid van het H.V. Je eerste bijeenkomst waar je met een zekere verwachting bent heengegaan is een soort desillusie geworden. Je blijft lid. Je wilt toch immers een geestelijk dak boven je hoofd? Verder breek je die volgende jaren je nek over alle intellectuelen die ingewikkelde stukjes en brochures over het humanisme schrijven en in je plaatselijke mededelingenblad vind je artikeltjes waarin de redacteur zich afvraagt waarom het toch met het H.V. eigenlijk bergaf gaat. Niet hard weliswaar maar in de eerste versnelling.

Je vraagt je af of die mensen ooit wel eens in een spiegel kijken en je schrijft je in een vlaag van energie leeg, waarbij je je verbazing uitspreekt over het feit dat men niet door heeft waaraan dat alles toch wel ligt.

En dan komt het fijne, je hoort nooit meer wat. Tot een van je bekenden die in de plaatselijke gemeenschap ook nog iets voor het H.V. doet je aankaat over adressen van mensen met wie een gespreksgroep gevormd kan worden. Het moeten niet zo maar adressen zijn, het liefst zou men nu eens met mensen samenkomen die wat je dan zo noemt nog tot de arbeidersgroepen behoren. Ze behoeven niet eens lid te zijn. Men heeft het gevoel dat het wel eens nuttig zou kunnen zijn wanneer er meer van die mensen benaderd zouden kunnen worden door ons.

Nou, dat gevoel had je zelf allang en min of meer sarcastisch geef je die relatie van je antwoord, waarbij je meteen die brief van een jaar geleden of zo nog eens ter tafel brengt.

En dan komt waarachtig dat hele apparaat toch nog tot leven, die brief van je blijkt niet weg te zijn. Ze hebben hem alleen diverse malen gelezen, weer in de enveloppe gestopt en vermoedelijk gedacht: „Wat moeten we met die vent.”

Enfin, het slot van het liedje is dat je op een avond in augustus ergens je entree maakt in een gespreksgroep en je eerste indruk is: God zij dank, niet allemaal mensen die V.H.M.O. hebben genoten en zo langzamerhand alleen nog maar een eigen taal spreken, die door de ander altijd wordt misverstaan. Tussen twee haakjes, er blijken ook mensen te zijn, die dat V.H.M.O. wel hebben genoten en zodanig veelalig zijn aangelegd, dat ze gemakkelijk met de ander uit de weg kunnen.

Het wordt gewoon een fijne avond waarin je elkaars mening niet ontziet en waarvan je achteraf zegt tegen je vrouw: 't Zou wel eens kunnen zijn, dat er in diverse bedden nog verder wordt nagedacht en gediscussieerd. Dat lijkt je dan heel fijn, want wat is er heerlijker wanneer we elkaar aan het denken zetten over zaken waarvan we de indruk hebben dat wij die al helemaal hadden doordacht? En wat is het goed wanneer je eens lekker, maar op een prettige manier tegen elkaars heilige huisjes kunt schoppen en hier en daar een vraagteken plaatsen!

Daarom: Als uw bestuur er ooit toe overgaat om gespreksgroepen te formeren neem dan ook eens een proef. Misschien boft u net zo als ik. En geacht bestuur, wanneer er iemand de kans zou kunnen lopen om niet zo te boffen, omdat er wellicht verschillende talen gesproken zouden kunnen worden, bedenk dan dat hij bijzonder interessant kan zijn om Drs. of Mr. Weet-ik-veel zijn puntig geformuleerde (en natuurlijk juiste) mening aan te horen, en daarna de discussie te voelen dichtklappen, maar dat de mens tot mens verhouding en de ledenstand daarmee niet gediend zijn.

J. M. G.

Nieuws uit de gemeenschappen

Van alle kanten komen ze weer op onze schrijftafel terecht, de min of meer fraai uitgevoerde mededelingenbladen van de gemeenschappen. We kunnen alleen maar hier en daar wat oppikken, op gevaar af net dat nieuws te vergeten, dat voor de betreffende groep het hoogtepunt was.

Utrecht krijgt de primeur van een voorlichtingsavond voor a.s. dienstplichtigen. Als dit een succes is en in een behoefte blijkt te voorzien, zullen velen het voorbeeld dienen te volgen.

Aan de jubilea komt geen einde. *Bussum e.o.* vierde het hare op 29 september en het kan maar liefst op 15 jaar gemeenschapsleven met alle ups en downs terugkijken. *Den Helder* heeft er ook al bijna 15 jaar opzitten en zal dit in december herdenken, terwijl *Doetinchem* eveneens in dezelfde maand 10 jaar bestaat. Nog vele jaren allemaal en het beste geschenk is een heleboel nieuwe leden.

Almelo heeft een succes geboekt t.a.v. het ziekenbezoek. Ook in het R.K. ziekenhuis mag onze bezoeker komen als de patiënten erom vragen.

•*Zwolle* gaat door met de koffie-visites, en stoort zich dus niet aan de hoon van de Amsterdamse congresafgevaardigde. Laat hij er ook eens heen gaan, welkom is hij beslist. En hij zal tevens ontdekken, dat het daarbij heus niet blijft.

Contributieregeling

De leden betalen een contributie overeenkomstig hun inkomen, met dien verstande, dat echt)paren hetzelfde betalen als alleenstaande personen.

De leden stellen hun contributie vast volgens onderstaande schaal:

	per week	per maand	per jaar
inkomen t/m	f 80,—	f 340,—	f 4.000,—
min. contributie	„ 0,20	„ 0,85	„ 10,—
inkomen t/m	„ 100,—	„ 425,—	„ 5.000,—
min. contributie	„ 0,30	„ 1,25	„ 15,—
inkomen t/m	„ 120,—	„ 510,—	„ 6.000,—
min. contributie	„ 0,40	„ 1,70	„ 20,—
inkomen t/m	„ 160,—	„ 680,—	„ 8.000,—
min. contributie	„ 0,60	„ 2,55	„ 30,—
inkomen t/m	„ 200,—	„ 850,—	„ 10.000,—
min. contributie	„ 0,80	„ 3,40	„ 40,—
inkomen boven	„ 200,—	„ 850,—	„ 10.000,—
min. contributie	„ 1,—	„ 4,25	„ 50,—

In afwijking van het bovenstaande bedraagt de minimum contributie voor personen met een inkomen beneden f 40,— per week, f 170,— per maand of f 2.000,— per jaar: f 0,06 per week, f 0,25 per maand of f 3,— per jaar. Bovendien kan het gemeenschapsbestuur in bijzondere gevallen de contributie bepalen op tenminste f 0,12 per week, f 0,50 per maand of f 6,— per jaar.

Vergelijkt u eens, of uw contributie wel is aangepast. Tussen haakjes, uw kerkelijke buurman betaalt heel wat meer.

Nieuws uit de gewesten

Zuid-Holland Zuid houdt op zaterdag 16 november in Contact te Spijkenisse een openbare studieconferentie. Aan de orde komt vooral de reactie van de mens op de snelle industrialisatie. Inleider is o.a. het 2e Kamerlid mr. Engelsman.

Noord-Holland bereidt een gewest-studiedag voor over het vormingsonderwijs. De gemeenschappen in dit gewest hebben daar inmiddels al bericht van gekregen. Een familiedag groten-deels verzorgd door de nieuwe gemeenschap Castricum op 29 september in Bakkum was een uitbundig feest.

De redacteur van de *Amsterdamse Loop-mare*, het blad van de federatie, constateert met voldoening dat de hoofdstad in het humanistische nieuws is. Mens en Wereld staat vol over wat er daar gebeurt. Gelukkig staat er bij, dat dit ook verplichtingen schept en we wachten in spanning de volgende spectaculaire gebeurtenis af. Wat zou u denken van 100 nieuwe leden?

Rotterdam heeft andere dingen gewrocht, misschien niet zo opvallend, maar toch ook wel nuttig. Een gezamenlijke maaltijd een keer per week voor alleenstaanden, een middagclub voor heren. De animo schijnt vrij groot te zijn.

Om nog even in die buurt te blijven, *Vlaarding*en zorgde ervoor, dat twee oudere leden een bejaardenkamp in „De Ark” konden meemaken. Dat is daar een traditie.

Den Haag heeft het blad De Gemeenschap een nieuw jasje aangetrokken. Ziet er fris uit, evenals het programma. Met natuurlijk weer de kastelentocht, thans om de herfstkleuren te zien.

Ook *Enschede* besloot de zomer met een waardig afscheid, een weekend in een kamp-huis. De kinderen waren er ook bij.

En om te besluiten nog even naar *Leiden*, waar dr. Cohen zijn toespraken op een zondag-morgen voortzet, thans met als thema „Ver-nieuwing”. Als u in de buurt bent, moet u eens aanlopen.

Drenthe had op 19 en 20 oktober weer het weekend in Havelte, met een inleiding van ons H.B.-lid Colpa en dia's over de omgeving plus een wandeling om te gaan kijken of het klopte.

Het gewest *Utrecht en 't Gooi* kwam op een familiedag bijeen in Soestduinen met daaraan verbonden een excursie naar het Cantonpark in Baarn.

In *Limburg* weer het jaarlijkse samenzijn in het eigen huis in Brunssum met een inleiding van mr. Doeleman en het nodige voor de inwendige mens. Dat is daar altijd best voor elkaar.

Constante der Franse landschapskunst

Dat komt dan weer eens uitstekend uit op de unieke tentoonstelling „Franse landschappen van Cézanne tot heden”, die tot 7 nov. a.s. in het museum Boymans-Van Beuningen te Rotterdam te zien is. Dit rijke, harmonieuze en evenwichtige valt dan nog te meer op, als we bedenken dat het grootste deel van deze landschappen geschilderd werd in onze eeuw, in een tijd die aan schokkende gebeurtenissen allesbehalve arm is geweest en waarin derhalve de hevige en tumultueuze gevoelens, de felle aanval en het bitse verweer bij de kunstenaar voor de hand lijken te liggen. Voeg daarbij de vele – en dikwijls plotseling optredende – metamorfosen, die de schilderkunst in deze tijd onderging, dan mag het een wonder genoemd worden, dat de constante van maat, orde, evenwichtigheid, harmonie, zo duidelijk aanwezig bleef.

Natuurlijk zijn er wel enige uitzonderingen. Een vroeg stadsgezicht van Paul Gauguin – de Seine met de Pont de Jéna, geschilderd in 1875, toen Gauguin nog niet meer dan een zondagsschilder was. Een magistraal wintergezicht, waarin het barre, het bijtende van de kou haast lijfelijk aanwezig is. Een riviergezicht van De Vlaminck, gedaan in zijn latere expressionistische trant, de gekwelde landschappen van Chaïm Soutine; en ook Picasso, die hier met twee gezichten vanuit zijn villa „La Californie” bij Cannes vertegenwoordigd is, staat – of schoon hij hier voor zijn doen bijzonder mild is – duidelijk buiten de Franse traditie. Maar Picasso en Soutine zijn geen Fransen van origine, De Vlaminck stamt van Vlaamse voorouders en Gauguin's moeder was van Peruaanse afkomst.

Maar overigens: van Cézanne tot Nicolas de Staël, van Gauguin tot Manessier, bij alle verschil van persoonlijkheden, opvattingen en doelstellingen, welk een eenheid van klimaat.

Drie elementen

Waarop berust die nu eigenlijk? De vraag is eerder gesteld dan beantwoord. Het zal echter wel duidelijk zijn, dat de schilder – ook degene, op wie de benaming „realist” ten volle van toepassing is – met meer dingen rekening te houden heeft dan met de zichtbare werkelijkheid alleen. Hij wil altijd zijn ontmoeting met het motief kenbaar maken, en die ontmoeting is een stuk innerlijk leven. En verder maakt hij een schilderij, d.w.z. hij kan niet doen wat hij wil, er zijn bepaalde wetten van de picturele organisatie die onontkoombaar zijn. Dit betekent dat er drie elementen in het schilderen samenspelen: de buitenwereld, de innerlijke wereld, de beeldvlakorganisatie.

In de achter ons liggende eeuwen leek de werkelijkheidsbenadering de belangrijkste factor, zodat de misvatting ontstaan kon dat de andere slechts als een soort toegift aanwezig waren. Als dan door de noordelijke kunstenaar het voornaamste deel van die „toegift” werd opgeëist voor de uitdrukking van het innerlijk leven, was het bij de Franse schilder net omgekeerd: de wil tot de heldere en evenwichtige vorm deed zich daar sterker gelden dan de wil tot expressie.

Het is de grote daad van Paul Cézanne (1839–1906) geweest, dat hij die „toegift”-sluier verscheurd en metterdaad getoond heeft, waarom het de schilder en met name de Franse schilder

„Daar is alles niets anders dan orde en schoonheid, weelde, rust en genot,” schreef Baudelaire eens, met deze woorden het land aanduidend, waar hij met zijn geliefde zou willen verblijven. Of dit land in werkelijkheid bestond, dan wel alleen maar in de verbeelding van de dichter, doet er weinig toe, zeker is het, dat hij hier iets raakte, dat diep in de Franse geest verankerd ligt. De hele Franse landschapskunst heeft namelijk een karakter, dat door deze dichterwoorden volkomen gedekt wordt. De Franse landschapsschilder drukt net zo min tragische gevoelens uit als de nooit vervulde drang naar de verte, die zijn noordelijke confrater kenmerkt, hij voelt zich thuis in het hier en nu van zijn motief en ordent het, al schilderend, tot een rijk en rustig en harmonisch geheel.

te doen was. In een duidelijke behoefte aan een heldere, hechte, klaar gearticuleerde vorm, aan monumentale en constructieve bouw, stelde hij de beeldvlakorganisatie als een principe, dat gelijkwaardig was aan dat van de werkelijkheidsbenadering. Hij streeft er naar, beide elementen met elkaar in evenwicht te houden, een opgave, die op zichzelf al onmogelijk lijkt. Dat deze eenzame en grote schilder in zijn onderneming slaagde, wordt nog raadselachtiger als men bedenkt dat hij de zintuiglijke waarneming en zijn resultaat: de kleur, in de allerfijnste gradaties en moduleringen, als het enige uitgangspunt voor de vast gebouwde vorm verkoos.

Het is ook niet waar – wat men wel eens hoort beweren – dat Cézanne in zijn zoeken naar een oplossing van zijn schilderkunstig probleem, de uitdrukking van zijn zieleleven buitensloot. Het machtige doek: „De Mont Sainte-Victorie, gezien van Bibémus” treft in de eerste plaats door zijn oneindig rijke, gevarieerde en genuanceerde kleur, die de vorm constitueert, maar het wordt toch ook wel duidelijk dat Cézanne het dramatisch geweld van de berg gevoeld heeft. En nog iets anders. Er is in zo'n werk een ontstegenheid, die slechts een parallel heeft in de Chinese landschapskunst; Cézanne's indringend en ontledend zien was ook nog schouwen.

Verstoord evenwicht

Het evenwicht, door Cézanne bereikt, wordt in de aanvang van onze eeuw echter grondig verstoord. Het besef van de crisis onzer cultuur begint zich af te tekenen en deze manifesteert zich onder meer in het feit, dat de verhouding tot de werkelijkheid verstoord is. Elke beschaving betekent namelijk een geheel van noties, opvattingen, inzichten, waarmee de werkelijkheid geïnterpreteerd wordt. Zo gauw die opvattingen aan waarde verliezen, wordt de werkelijkheid ondoorzichtig, terwijl de nieuwe noties zich nog niet gevormd hebben. Dat is dan het moment waarop in de schilderkunst de werkelijkheidsbenadering aan belangrjkheid inboet, met het gevolg dat de twee andere componenten, de uitdrukking van het innerlijk leven en de formele bemoeiing, op de voorgrond treden.

door P. C. J. Reyne

Een ogenblik heeft het in Frankrijk geleken, of in het Fauvisme met zijn verheving van de kleur en zijn bewogen lijnvoering de expressie van het innerlijk het zou winnen. Doch men moet er de op deze tentoonstelling aanwezige werken van Matisse, Dufy, De Vlaminck, Derain, Braque (in hun Fauvistische periode) maar eens op aankijken, hoezeer bij alle gedrevenheid en drift de zin voor orde en harmonische bouw voelbaar blijft. Het Fauvisme kwam voort uit een soortgelijk geestelijk klimaat als het Duitse Expressionisme, maar hoeveel evenwichtiger, beheerster zijn de Franse uitingen. Een verrukkelijk schilderij als Matisse's „De olijfbomlaan” (1919) is ondanks het gedurfde modernisme van de factuur een voortzetting van de beste Franse traditie.

Pau Cézanne: De Mont Sainte-Victoire, gezien van Bibémus. (±1898-1900)

Weldra echter zou er naast en tegenover het Fauvisme een andere beweging komen, die het werkelijkheidsgegeven nog weer minder respecteerde dan het Fauvisme dit deed, en die de uitdrukking van het innerlijk zoveel mogelijk onderdrukte, om zich aanvankelijk zo goed als uitsluitend te gaan bezighouden met de wetten van de picturele organisatie. Ik bedoel het Kubisme. Uiteraard zijn er op deze tentoonstelling niet veel kubistische landschappen te zien, deze discipline heeft zich slechts zeer korte tijd met het landschap bezig gehouden. Maar het is tekenend voor de Franse beeldende wil, dat er telkens weer figuren zijn aan te wijzen, die geraakt door het kubisme, een heldere logische, geometrische stijl ontwikkelen, die dienstbaar wordt gemaakt aan de werkelijkheidsbenadering én aan de uitdrukking van het gevoelsleven, en daardoor de versmalde basis weer verbreden. Zo Roger de la Fresnaye.

Niettemin, van het rigoureuze kubisme naar de abstractie is de afstand niet zo groot. De zichtbare werkelijkheid behoeft nog maar te verluchtigen tot er niets meer van overblijft dan een impuls tot de autonome organisatie van beeldvlakelementen, en Bissière, Bazaine, Manessier zijn daar. Men kan er over praten of de schilderijen waarmee ze hier vertegenwoordigd zijn, nog de naam „landschap” verdienen. Maar zeker is het, dat hun werk zich door orde, helderheid en zinvolle maat plaatst in de grote traditie van de Franse kunst, al is de basis sinds Cézanne wel zeer versmald.

We hebben deze tentoonstelling onder een bepaalde gezichtshoek beschouwd. Daardoor viel de nadruk meer op de overeenkomsten dan op de verschillen. Maar moet het nog gezegd worden dat deze expositie zoveel verrassends biedt, in werken ook die niet zo gemakkelijk meer in Nederland te zien zullen zijn, dat men deze gelegenheid eenvoudig niet missen mag?

Een verheugende beslissing van het Amerikaanse oppergerechtshof

Een dappere Amerikaanse geestverwante, Mrs. Madalyn E. Murray, heeft een groot succes geboekt, dankzij haar vasthoudendheid en dankzij het zuivere oordeel van het allerhoogste Amerikaanse rechtcollege, dat de wetten des lands toetst aan de beginselen der grondwet. Het zg. eerste amendement op de grondwet stelt duidelijk het gezonde beginsel van scheiding van kerk en staat: géén staatsgodsdienst en volledige godsdienstvrijheid. Volledige godsdienstvrijheid houdt ook in: volledige vrijheid om atheïstisch of ongodsdienstig te zijn. Welnu, dit beginsel heeft gezegevierd ten aanzien van de openbare scholen, in welke totnogtoe veelal dagopeningen plaats vonden met bijbellezing en het Onze Vader. Zo was het ook in de stad Baltimore (dicht bij Washington; in de staat Maryland), alwaar overigens sedert 1960 wel was toegestaan, dat op grond van een schriftelijk verzoek van de ouders leerlingen het klaslokaal mogen verlaten vóór de godsdienstoefening. Doch hiermee was discriminatie van atheïstische leerlingen in de praktijk niet verdwenen. Zo werd onlangs in de staat Maryland een leerling, die bij de aanvang van de godsdienstoefening de klas verliet, bespot, bespuwd en voor „communist” uitgekreten. Volkomen terecht legde mevrouw Murray zich bij de situatie te Baltimore niet neer, alwaar haar zoon William leerling was op de polytechnische school. Zij maakte er een rechtszaak van en eiste, dat op openbare scholen gebed (Onze Vader) en voorlezing (Bijbel) verboden zouden worden. Doch het hof van cassatie te Maryland verwierp de eis van mevrouw Murray. Zij liet zich evenwel niet ontmoedigen. Haar advocaat, Leonard J. Kerpelman, ging in beroep bij het oppergerechtshof, dat de zaak in oktober 1961 in behandeling nam. Op 25 juni 1962 stelde het oppergerechtshof Mrs. Murray in het gelijk (met slechts één stem tegen).

In de „Unitarian-Universalist Register-Leader” van okt. 1962, febr. en mei 1963 troffen wij enige beschouwingen aan over deze kwestie. Dit uitstekende maandblad van de Unitarian Universalist Association*) juichte de beslissing van het oppergerechtshof toe. Zo verklaarde Dr. Dana McLean Greeley (president van de U.U.A.) in dit blad: „Terecht heeft het Supreme Court de verplichte godsdienstoefening op openbare scholen ongrondwettig verklaard en aldus het beginsel van scheiding van kerk en staat gehand-

haafd.” Dertien U.U.A.-predikanten in New York City schreven in het zojuist genoemde maandblad-met-de-lange-naam: „Men kan de verantwoordelijkheid van gezin en kerk niet overdragen aan instellingen, die op het gebied van de godsdienst niet geschikt kunnen functioneren. Een gedwongen godsdienstoefening kan geen oprechte godsdienstoefening zijn.”

Naar het schijnt zijn niet alleen de humanisten en vrijzinnig-godsdienstigen in de Verenigde Staten verheugd over de beslissing van het oppergerechtshof, maar ook zeer vele Amerikanen die aangesloten zijn bij confessionele kerken.

De advocaat van Mrs. Murray gebruikte voor het Supreme Court onder meer de volgende argumenten:

1. Het „Onze Vader” is niet neutraal en dient derhalve verboden te worden.
2. De Bijbel is sectarisch. Dit boek wordt door niet-christenen niet aanvaard. Bovendien worden bepaalde bijbelvertalingen niet geaccepteerd door een aantal christelijke en joodse secten.
3. Wanneer men een leerling noopt, zich aan de godsdienstoefening in de klas te onttrekken, wordt deze leerling gedwongen, door woord en daad te belijden en zijn geloof of ongelooft te uiten. De eventueel hieruit voortvloeiende discriminatie kan even ernstig zijn in haar sociale en psychologische uitwerking als rassendiscriminatie.

Gelukkig kennen wij in Nederland geen verplichte godsdienstoefening op openbare inrichtingen van onderwijs.

Het is verheugend, dat in de Verenigde Staten thans ernst gemaakt wordt met de doorvoering van volledige godsdienstvrijheid op de openbare

scholen in de geest van het eerste amendement op de grondwet. Volledige godsdienstvrijheid houdt niet alleen in, dat men vrij is toe te treden tot welke kerk dan ook, maar ook de vrijheid, om tot geen enkele kerk toe te treden en niet in zijn atheïstische overtuiging gehinderd te worden.

P. D. van Roijen

*) De Unitarian Universalist Association is een fusie van de twee meest vrijzinnige kerkgenootschappen in de Verenigde Staten. Deze fusie kwam in mei 1961 tot stand. De gefusioneerde kerkgenootschappen zijn overwegend religieus-humanistisch met een vrijzinnig protestantse rechtervleugel en een humanistische linkervleugel. Om principiële redenen sloot de U.U.A. zich niet bij de Wereldraad van Kerken aan. Wel is de U.U.A. de stuwende kracht in de International Association for Religious Freedom (in Nederland bekend als het Internationaal Verbond voor Vrijzinnig Christendom).

Dries Brunia vrij

In Mens en Wereld van 14 september publiceerden wij een artikel van dr. J. P. van Praag onder de titel Het geval Brunia, waarin werd aangedrongen op gratieverlening voor deze jongeman die op grond van onoverkomelijke gewetensbezwaren geweigerd had in militaire dienst te treden, maar desondanks tot een langdurige gevangenisstraf werd veroordeeld.

Enkele weken later, op 4 oktober, richtte het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond zich tot Hare Majesteit de Koningin met het verzoek gunstig te beslissen op het namens Dries Brunia bij haar ingediende gratieverzoek.

Die gunstige beslissing is intussen genomen. Sinds 9 oktober bevindt Dries Brunia zich weer op vrije voeten.

Kroniek van het internationaal gebeuren

Westelijke ministers hebben gezegd wel iets te zien in een van Russische zijde komend voorstel om een topconferentie te beleggen van alle regeringsleiders van de achttien leden der ontwapeningscommissie. Ook bereikte men de afgelopen maand overeenstemming over het niet opslaan van atoomwapens in ruimtelichamen.

Het is bijna onvoorstelbaar dat het een dezer dagen pas een jaar geleden is dat Russische raketten in groten getale onderweg waren naar Cuba en president Kennedy zijn beruchte blokkade afkondigde. Dat de wereld zijn adem inhield, een nieuwsdienst ons om het kwartier op de hoogte hield, op de hoogte over de oorlog die ieder moment zou kunnen uitbreken, een oorlog die voor het eerst in het teken van de kernvernietiging zou hebben gestaan. Het kan niet anders of de big bosses in Kremlin en Witte Huis hebben toen heel reëel over het voeren van deze oorlog gedacht. Ze hebben hem als het ware in hun hand voelen branden als een net iets te heet kooltje. Het heeft op hun hand rondgerold, maar het is hen tenslotte niet uit de hand gerold. Dat was voor ons allen een verzuchting, maar tegelijkertijd nog meer. Het was óók een psychologische onthulling: we wisten op eens veel meer wat we aan die merkwaardige kleine man uit de Oekraïne hadden die tot dan in onze ogen potentieel de mogelijkheid had te handelen als Hitler een kwart eeuw geleden heeft gedaan. We wisten opeens ook veel meer van de verhouding van die twee mensen die oppositioneel tegenover elkander, het wereldgebeuren van vandaag controleren. Maar bovenal ge-

loof ik dat beiden opeens zoveel meer van elkander wisten.

Dat deze piek in de na-oorlogse spanningscurve noodzakelijk is geweest om in een minimum aan onderling begrip aan de slag te gaan voor het grote werk van onze tijd: een wereld waarin de groeiende welvaart wordt aangewend om behoorlijke levensomstandigheden te scheppen voor een ieder van haar bewoners. Zonder de dreiging van geweld, zonder de armoede der ontwikkelingsachterstand en zonder het onderling wantrouwen dat het denken van veel mensen nog zo vaak vergiftigt. Voor mijn gevoel is bij Cuba de victorie begonnen waarvan wij alleen maar kunnen hopen dat zij niet eerder tot staan komt dan dat een tweede Cuba voor altijd tot de onmogelijkheden behoort. Dat deze victorie werd behaald is niet in de laatste plaats toe te schrijven aan de lenigheid van denken bij de twee grote wereldleiders, die althans bij hen nog getuigt van een aanwezige jeugd.

De oudjes in Europa

Anders is het gesteld in het oer-oude Europa. Aan het hoofd van de regering in de drie belangrijkste mogendheden – Engeland, Frankrijk en West-Duitsland – staan mannen die bij normale arbeidsverhoudingen in Nederland naar huis zouden zijn gestuurd om met tuinieren hun levensavond in onbezorgde rust door te brengen. Nu geldt voor een politicus deze vergelijking in wezen nooit. Toch is het wel een vreemd idee, dat een man als Adenauer ouder is dan de meeste oude baasjes in het verzorgingshuis op

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof.

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50 buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

de hoek, maar dat hij leiding geeft aan een niet eens zo klein brok wereldgebeuren.

Jammer daarbij is dat noch hij, noch De Gaulle naast hun lichamelijke en energieke jongheid een geestelijke jongheid bezitten die hen maakt tot politici van het slag als Kennedy en Chroesjtsjow, passend in het politieke tijdsbeeld van nu. De enige die dit ondanks zijn oer-conservatieve inslag nog wel enigszins had, maar die dan ook tevens de benjamin in het Europese trio was, Harold MacMillan, is nu juist degene die op het punt van definitief verdwijnen van het politieke toneel staat. Het is in zekere zin een compliment voor de Britse politieke constellatie die geen plaats blijkt te bieden aan anachronismen, ondanks haar spreekwoordelijke verknochtheid aan tradities en geschiedenis. Maar daarnaast is het ook weer een bewijs voor MacMillans nog frisse denken: hij althans meent niet onmisbaar en onvervangbaar te zijn. En toegegeven, hij is het dan ook niet.

Een nieuw socialisme

Want in Engeland heeft zich inmiddels een andere man aangediend, die vrij algemeen, ook in het buitenland, wordt gezien als de toekomstige leider van het land, ook al behoort hij tot een andere partij dan die welke nu de meerderheid heeft in het Britse parlement. Daarmee zijn we toe aan het punt van de verwachte verkiezings-overwinning voor Labour. Behalve in de roes van de eerste na-oorlogse dagen is het de Engelse socialisten niet meer gelukt de verkiezingen te winnen. En hoewel allerlei tussen- en gemeenteraadsverkiezingen de laatste tijd alom een verlies voor de Conservatieven en winst voor Labour te zien gaven, viel het nog te bezien of deze tendens krachtig genoeg zou doorzetten om een Labourleider in de Downing-street te brengen. Maar na Wilson's redevoering op het partijcongres van Labour in het begin van deze maand, is er ook een werkelijke reden gekomen om uit positieve overwegingen Labour te stemmen in Engeland. Harold Wilson is er namelijk in geslaagd als een der zeer weinigen in het socialistische kamp om een nieuwe inhoud te geven aan deze stroming. Een inhoud die is aangepast aan het beeld van de tijd, maar die daarnaast het vuur van de visie niet hoeft te ontberen, door het slechts stoelen op een evolutionistische groei.

Wilson blijkt te zien, blijkt scherp te zien en blijkt de gave te hebben in de toekomst te kunnen zien. Hij zag naast de oude taken van het socialisme en die welke internationaal zijn ontstaan tengevolge van de ontspanning, óók een geheel nieuwe, die hij waard vond er het socialisme voor uit te vinden, als dat al niet was gebeurd.

De technologische revolutie die op het ogenblik – vaak nog geheel onopvallend – gaande is binnen ons produktie-apparaat vraagt een bemanning van dat zelfde apparaat die terdege voorbereid is op zijn taak: een uitgebreide staf van wetenschappelijk geschoolden, die in staat moet zijn de revolutie in te dijken om een allesvernietigende overspoeling te voorkomen, maar die daarnaast die revolutie energetisch volledig zal moeten weten te benutten tot gerief van de gehele mensheid. Daarmee in verband staan talloze grote problemen, zoals het aantrekken én vasthouden van voldoende wetenschappelijke krachten, het opvangen en herscholen van hen die door de automatisering in het produktieproces overbodig zullen worden op de plaats die zij tot dusver innamen, het krijgen én behouden van een vaste greep op het economisch gebeuren, en niet te vergeten de ontwikkelingshulp. Dit gigantisch tijdgebeuren tot zegen te maken voor de mensheid, dat is wat Wilson als taak voor Labour voor ogen staat.

Niet alleen voor het socialisme geldt, dat zo een heruitvinding van de eigen idealen en doeleinden de enige manier is om een jeugdige stroming te blijven en daarmee een stroming die in staat is wind uit de zeilen van de diverse soms zeer verleidelijke extremismen te houden. R. B.

IK denk er ZO over

Wat hebben Prins Bernhard en de heer Verolme miszegd?

In M. en W. van 14 september breekt „Kritisch Allerlei” de staf over Prins Bernhard en de heer Verolme. De heer Verolme vertelde, dat hij tijdens zijn reizen had opgemerkt, dat geen land ter wereld zoveel doet voor de gekleurde bevolking als Zuid-Afrika. Wat heeft de heer Verolme hiermee miszegd? Hij constateerde een feit, doch gaf geen beoordeling van de Zuidafrikaanse rassenspolitiek. Vervolgens krijgt Prins Bernhard ervan langs, omdat hij zich door dr. Van den Berg liet voorlichten en aan leden van de Nederlandse Tafelronde het advies gaf, bij hun reis door Zuid-Afrika goed rond te kijken.

Wat steekt daar voor verkeers in? Bizarro ongemotiveerd en tactloos acht ik de sneer aan het adres van de Prins (om van de sneer aan het adres van de heer Verolme maar te zwijgen), wiens mening (waaruit blijkt die?) door niemand wordt gedeeld, „behalve in uiterst rechtse kringen van elsevirianen en telegrafisten”.

Ziezo, nu heeft Elseviers Weekblad zijn portie ook weer beet. Daar zat ik al op te wachten. Toch moet de schrijver van „Kritisch Allerlei” goed bedenken, dat vele linkse humanisten met veel genoegen dit (althans in mijn ogen) uitstekende weekblad lezen.

Wanneer „Kritisch Allerlei” kritisch wil zijn, dan moet deze kritiek goed gefundeerd zijn en niet lijken op het afreageren van sympathieën en antipathieën.

Assen

P. D. van Roijen

De heer Van Roijen ziet blijkbaar niet in, op welke zakelijke gronden de heer Verolme meent de Zuidafrikaanse racisten een hart onder de riem te moeten steken, en welke kwalijke kanten dat voor het menselijk aspect van de zaak heeft. Hij ziet evenmin in hoe onjuist het is, wanneer prins Bernhard een passage in zijn biografie, waartegen geen zinnig mens bezwaar kan maken, meent te moeten herzien, uitsluitend of althans in belangrijke mate onder invloed van de heer Van den Berg, één van de weinige notoire voorstanders van Verwoerds beleid in ons land. Het is overigens geen wonder, dat hij dat niet inziet, als hij voor zijn voorlichting is aangewezen op Elseviers Weekblad, waarover men ons oordeel wat uitvoeriger kan vinden in Mens en Wereld van 14 juli 1962. Wat een humanist, links of rechts – wat dat in humanistisch verband dan ook mag betekenen – in een dergelijk blad kan zien, nee, dat is ons niet duidelijk.

Red. K.A.

Oorspronkelijke bevolking van Zuid-Afrika

Toen Van Riebeeck aan de Kaap een kolonie stichtte, trof hij daar Hottentotten en enige, inmiddels uitgestorven, Strandlopers aan. De kolonisten voerden Maleiers en negerslaven in, er trad uitgebreide rasmenging op en het resultaat zijn de Kaapse Kleurlingen, de Griqua's en dergelijke groepen, die dus zeker even oude aanspraken hebben als de Afrikaners. Maar toen de laatste langzamerhand het binnenland in trokken stuitten ze vrijwel onmiddellijk, nog binnen de grenzen van de tegenwoordige Kaap-provincie, op Bantoestammen, Xosa's, Matabelen, Bechuanen, Zulu's enz. De blanken hebben hun land van deze stammen door verove-

ring verkregen in een aantal bloedige oorlogen gedurende de gehele negentiende eeuw. Het feit dat voor de komst der blanken bepaalde Bantoe-stammen naar het zuiden waren opgedrongen en de Hottentotten verplaatsten, doet niets af aan het feit dat de Bantoes in het overgrote deel van Zuid-Afrika er veel eerder waren dan de blanken. Een andere kwestie is, dat de blanken, die het langst in Zuid-Afrika zijn, de afstammelingen van de 17e en 18e eeuwse kolonisten, volgens hun eigen opvattingen in het algemeen niet zuiver blank zijn, iets waar wijlen Lotsy op placht te wijzen. Mr. Asser maakt zich dus nodeloos zorgen.

W. J. Jong

Pro of contra

In „Kritisch Allerlei” – Mens en Wereld 28 september '63 – las ik: „Uit het bovenstaande mag men wel afleiden, dat wij geen warme voorstanders zijn van de Nederlands-Zuidafrikaanse Werkgemeenschap...” enz.

Wie zijn die „wij”? Enkel de redactie? Of het gehele Humanistisch Verbond?

Ik sta sympathiek tegenover het H.V., maar hoop toch echt niet bij die „wij” te behoren.

Dit wil niet zeggen dat ik geheel achter het systeem Verwoerd sta, waar het uiteindelijk om gaat, maar wel kan ik het vanuit Nederland moeilijk veroordelen.

Stel dat u van die „wij” in Zuid-Afrika woonde en er geboren was, wat dan...?

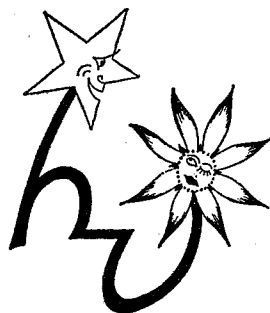
J. van der Tol

Als „wij” – de redactie, het Verbond spreke voor zichzelf – in Zuid-Afrika woonden en er geboren waren, zaten wij er nu vermoedelijk in de gevangenis. Althans als wij daartoe de moed bezaten, want hoe groot de moed moet zijn om ddár voor menswaardiger opvattingen uit te komen, dát kunnen we van hieruit dan toch wél zo ongeveer beoordelen...

Wie op de hoogte wil zijn, leze naast elkaar

het Informatiebulletin van het Comité Zuid-Afrika (Rembrandtweg 244, Amstelveen) en het inlichtingenbulletin van de Zuidafrikaanse ambassade (Alexander Gogelweg 22, Den Haag). Het – toch al zwakke – argument, dat wij de zaken van hieruit zo moeilijk kunnen beoordelen, kan dan wel vervallen.

Red. K.A.

„U hebt een open oog voor de hogere dingen”

England

Two group leaders (both sexes) required for period of one year or longer, in a small residence trainings centre for mentally handicapped boys. Apply in writing to Matron of Avenue House, Chestnut Avenue WOKINGHAM (Berkshire) England.

Heden is de kalender 1964

verschenen prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Oudegracht
152 - giro 304960 - Utrecht

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?
U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen. (porti-kosten inbegrepen) door storting op girorek. 304960

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35
Humanisme en opvoeding	- 0.95
Modern Humanisme	- 1.75
Beginnel en Doel v/h Hum. Verbond	- 0.25
De idee v/d Openbare School	- 0.60
Studiekosten	- 1.25
Echt en onecht in geloof en ongelooft	- 0.75
Humanisme en Rede	- 2.25
Humanistische Gedachten (2e druk)	- 1.25
Humanisme en Sociale Gerechtigheid	- 1.25
Humanistisch Vormingsonderwijs	- 0.50
Oorlog en Vrede	- 0.30
Openbaar en daarmee gelijk te stellen Onderwijs	- 0.30
Wat is eigenlijk Humanisme?	- 0.15

Een volledige brochurenlijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Adverteer in „Mens en Wereld”

Gunstige tarieven.
Grote advertenties:

1/1 pagina	f 140,-
1/2 pagina	„ 75,-
1/4 pagina	„ 40,-
1/8 pagina	„ 25,-
1/16 pagina	„ 15,-

Kleine advertenties f 0,20 per woord.

Kortingen:	Plaatsing	%
Jaar-abonnement	1 x per 14 dagen	40 %
„ „ „	1 x per maand	30 %
Halfjaar-abonnement	1 x per 14 dagen	30 %
„ „ „	1 x per maand	20 %
Kwartaal-abonnement	1 x per 14 dagen	20 %

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius,
Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens,
Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en
Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

ONTWIKKELINGSGBIEDEN

samengesteld door: Drs. H. G. W. van Aardenne, Prof. Dr. H. Bergema, Prof. Dr. W. Brand, Mr. L. J. van der Burg, Pater L. H. Janssen S.J., Dr. E. van Konijnenburg, Dr. Ed. Loffeld C.S.Sp., Mr. S. C. Graaf van Randwijck, J. Reehorst, Mr. Dr. H. J. Roethof, G. J. N. M. Ruygers, Mej. Mr. Dr. J. C. H. H. de Vink, Prof. Dr. E. de Vries (Uitgave N.G.C.).
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 25.

„DE HUMANIST TUSSEN DE WERELDMACHTEN”

Deze brochure bevat de inleidingen van het congres van het Humanistisch Verbond, gehouden op 21 april 1963 te Utrecht.

Na een openingswoord van Dr. J. P. van Praag werd dit onderwerp belicht door:

Mr. Dr. H. J. Roethof
Drs. J. Koopman
Prof. Dr. B. W. Schaper

De brochure is te bestellen door storting of overschrijving van f 0,95 op postrekening no. 30 49 60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER - DEVENTER.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.